ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ

*

ԹԱՏԵՐԳՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅ ՀԵԹԱՆՈՍԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԷՆ

ՄԷԿ ՊԱՏԿԵՐ ԵՒ ՁՈՐՍ ԱՐԱՐՈՒԱԾ

Լեռնա Ասլոյեան

ՓԱՐԻԶ
ՏՊԱՐԱՆ Պ. ԷԼԵԿԵԱՆ
1959

1858

Հրատարակության արտոնված
Գր. Գիրատարածության
Ծառ. պրոկ.
Գրիգորյան

Գյումրի – 1959

ԿԱՐԵՒՈՐ ՎՐԻՊԱԿ

—

Էջ 25 – 7րդ տող – *բերինները պիտի ըլլայ՝ պերինները*

Էջ 25 – 19րդ տող – *քարշանքը պիտի ըլլայ՝ դարշանք*

Էջ 51 – 6րդ տողը պէտք է ջնջել:

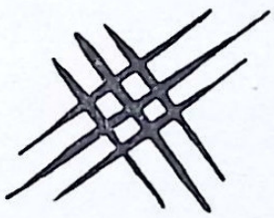
ԼԵՒՈՆ ՄԵՍՐՈՊ

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ

ԹԱՏԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ՀԵԹԱՆՈՍԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԷՆ

ՄԷԿ ՊԱՏԿԵՐ ԵՒ ՁՈՐՍ ԱՐԱՐՈՒԱԾ

ՓԱՐԻԶ

ՏՊԱՐԱՆ Պ. ԷԼԵԿԵԱՆ

1959

ՆԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ

Սկսելով ամենահին դարերէն, գոյութիւն ունեցած է դասակարգային պայքարը: Պատմութեան էջերը լեցուն են գերիներու, ճորտերու, անհող եւ անօթի գիւղացիներու բազմաթիւ ապստամբութիւններով, որոնք, նայած՝ դարաշրջանին, ստացած են կրօնական եւ կամ քաղաքական բնոյթ, ունենալով իրենց մարգարէները, քարոզիչները եւ առաջնորդները:

Մասնաւորաբար Արեւելեան երկիրներու մէջ, կրօնքը միակ միջոցն էր ժողովուրդներու կեանքին բոլոր արտայայտութեանց, ընկերային (սոցիալական) շարժումներուն, փիլիսոփայութեան, արուեստներու, բժշկութեան եւ դասակարգային կռիւներուն:

Սասանեաններու օրով, Մազդէ պարսիկը մազդեական կրօնքը հիմնեց, քարոզելով հողերու եւ հարստութեան արդար բաժանում: Իրականին մէջ, ընկերային եւ մասնաւորաբար գիւղացիական հզօր շարժում էր մազդէականութիւնը, որ տարածուեցաւ նաեւ Հայաստանի մէջ: Մեր մատենագիրներէն Եզնիկը, իր «Եղծ Աղանդոյն»ը գրեց այդ կրօնքին դէմ: Մազդէականութեան յարեցաւ սասանեան թագաւորը, Կաւադ, զոր պարսկագէտ Արդոր Քրիստէնսէն կ'անուանէ « կոմիւնիստ թագաւոր »:

Մանէն, մանիւէական կրօնքը հիմնեց իրր պայքարի միջոց իր ժամանակի ընկերային կարգ ու սարքին եւ կրօնական անիերողութեան դէմ: Մանիւէական կրօնքը մեծ ազդեցութիւն ունեցաւ Ասիոյ եւ Եվրոպայի ժողովուրդներուն վրայ:

Հրէաստանի եսենեաններու կրօնա-բաղաքական դաւանանքը պարզապէս ընկերային յեղափոխութիւն էր: Անոնք կը մերժէին անձնական սեփականութիւնը, կ'ապրէին հաւասական կեանքով, կը ճաշէին հասարակաց սեղանէն, կատաղի հակառակորդներ էին ուներութեան, սադուկեցի եւ փարիսեցի աղանդաւորներուն, դպիրներու առանձնաշնորհեալ դասակարգին եւ Հրէաստանի բահանայապետին, որ իր կրօնական հանգամանքէն զատ, Հռոմի կայսրերուն կողմէ նշանակուած թագաւոր էր:

Նազովրեցի Յիսուսը, այս թատերգութեան հերոսներէն մէկը, եսենեան աղանդին թարմաթիւ բարոգիչներէն մէկն էր, կատարեալ յեղափոխական մը եւ ընկերվարական մը, անշուշտ երկու հազար տարի առաջուան կրօնական իմաստով:

Եսենեաններու կազմակերպութեան, դաւանանքին եւ գաղտնի գործունէութեան վրայ լոյս սփռեցին այն մագաղաթները, որոնք ասկէ բանի մը տարի առաջ գըտնուեցան Մեռեալ Ծովի եզերքէն: Այդ թանկագին վաւերաթուղթերը, որոնց ուսումնասիրութիւնը կը շարունակուի, բաւ դար հետ կու գան անգամ մը եւս հաստատելու շատերու կարծիքը Յիսուսի եւ իր հետեւորդներուն յեղափոխական գործունէութեան մասին:

« Օտարականը » թատերգութիւնը հիւսուած է այդ ըմբռնումով: Նիւթը առնուած է Հայոց Պատմութենէն,

որու համաձայն Յիսուսի վարդապետութիւնը մուտք գործեց Հայաստան, սկսելով առաջին դարէն եւ առաջ բերաւ ընկերային հսկայ յեղաշրջում եւ նոր կրօնքին առաջին զոհը կամ նահատակը եղաւ Սանդուխտ, սպանուած՝ իր հօր, Սանատրուկ թագաւորին հրամանով:

Թատերգութեան մէջ « Սանատրուկ » եւ « Սանդուխտ » գործածուած են իբր տիտղոս, ոչ թէ յատուկ անուն: « Սահնա » կամ « Սահնէ » — մէկը՝ արիական հին բառերէն — հաւանաբար կը նշանակէ « Արեւ », որով՝ Սահնա-Դուխտ, Արեւի-Դուստր եւ Սահնա-Տրուկ՝ Արեւի-Տուրք կամ Արեւորդի:

Պարսկաստանի մէջ « Սահնէ » կոչուած բազմաթիւ վայրեր կան, ինչպէս Սահնէ գիւղը, Քսենոփոնի յիշած հնադարեան մեծ ճամբուն վրայ, Քանկավարի (Անահիտի միջազգային ուխտատեղիին) եւ Պիսիթունի (Դարեհի բանդակներուն) միջեւ: Այդ գիւղը, ուր յաճախ իջեւանած եմ, տեղացիներ բացատրած են թէ «Սահնէ» կը կոչուի, որովհետեւ արեւելակողմ է:

« Օտարականը» 1946ին Երեւանի մէջ յանձնեցի մէկ բանի գրողներու ճնշադատութեան: կ'արտատպեմ իրենց կարծիքը:

ԼԵՒՈՆ ՄԵՍՐՈՊ

ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ

★

« Օտարականի ուսմունքի մէջ կայ ե՛ւ սիրոյ քարոզ, ե՛ւ ատելութիւն, երբ « թշուառն ու հալածեալն » ինքնագիտակցութեան կը գան: Նախնական քրիստոնէութեան գաղափարական գծերն են սրանք, որ արտացոլուած են թատերգութեան մէջ: Այդ քրիստոնէութիւնը բախման մէջ է դրուած ընդդէմ հեթանոսութեան եւ այս կոնֆլիկտը գրուածքի հիմնական կոնֆլիկտն է:

Թատերգութիւնն ընդունում է նախնական քրիստոնէութիւնն իբր կոմունիստական շարժում, զինուած միանգամայն արմատական գաղափարներով եւ միջոցներով: Հեղինակը նիշդ է նկատում նախնական քրիստոնէութեան սոցիալական բնոյթը, բայց նա գերագնահատել է նրա գաղափարաբանութիւնը:

Գալով թատերգութեան արժանիքին, անհրաժեշտ եմ համարում ուշադրութիւն հրաւիրել նրա կառուցուածքի վրայ, նրա բովանդակալից սեղմութեան եւ երկխօսութիւնները շեշտուն լինելու վրայ: Փոքր ծաւալով, խոշոր բովանդակութիւն է դրսեւորուած եւ սա վկայում է հեղինակի դրամադիկական անվերապահ տաղանդի մասին:

Առանձնապէս աչքի է ընկնում Սահնա-Դուխտի եւ Օտարականի երկխօսութիւնն երրորդ արարուածում: Դա իսկական եւ լուրջ դրամայի մէկ հատուած է:

Թատերգութեան արժանիքը պէտք է որոնել նաեւ նրա ռոմանտիկական բարձր տրամադրութեան մէջ, որ վեհութիւն է տալիս Օտարականին՝ ամբողջ գրուածքի

մէջ եւ ողբերգութեան վերջաբանում, երբ Սահնա-Դուխտը վճռականապէս որոշում է սիրեցեալ տղամարդու կողմն ընդունել:

ՍՈՒՐԷՆ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Երեւան, 1946 թատերական բննադատ

■

« Ստարական » թատերգութիւնը շատ գեղեցիկ նիւթի վրայ է հիմնուած: կարդացուում է մեծ սիրով: Ձեմ կամենում կրկնել ընկեր Սուրէն Յարութիւնեանի կարծիքները, որոնց մեծ մասին համակարծիք եմ: կ'աւելցնեմ որ թատերգութիւնը ունի ինքնատիպ գեղեցկութիւն, որ խօսում է օգուտ հեղինակի դրամատիկական յատկութիւնների: »

Երեւան, 1946 Դ. ԴԵՄԻՐՃԵԱՆ

ԳՈՐԾՈՂ ԱՆՁԻՆԲ

Գործողութեան վայրը՝ Հայաստան

★

Պատկերին մէջ

Երիտասարդ հովիւ մը
Մարդ մը եւ կինը՝ երախան գրկած
Երկու գերի
Ցնծուհի մը
Գիւղացի մը
Կին մը եւ երկու երախայ
Երեք փախստական
Ստուերներ

Զոյգ արարուածներուն մէջ

Օտարականը
Սահնա-Տրուկ — *Հայոց Թագաւոր*
Սահնա-Դուխտ — *Թագաւորին աղջիկը*
Առաջին Խոշոմ
Երկրորդ Խոշոմ
Բրմապետը — *Շատ ծեր*
Արտաքուշ իշխանուհի — *Սահնա-Դուխտի խնամակալուհին*
Պալատական Դպիրը
Բանտապետը
Գերի մը — *Բանտապետին ծառան*

Գինեբաշխ Գերուհի մը, զինուորներ, կիներ, իշխաններ, խուրմեր, պարուհիներ:

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ

★

ՊԱՏԿԵՐ

Վերջալոյս, խիտ անտառի մը մէջ: Հեռուն Արարատի գոյգ գագաթները ու երկինքը, պրեւամուտի կարմրըրավառ ճառագայթներուն տակ: Մօտը՝ տապալած ծառ: Բնաւնկարին կարմիր լոյսը հետզհետէ կը փոխուի մանիշակագոյնի, մոխրագոյնի եւ վերջապէս կը տիրէ իրիկուան խաւարը, մինչ, տեսարանին մէջ իրարու հետեւէ կը յայտնուին.

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀՈՎԻՒ ՄԸ. — (Երգ մը սուլելով աջէն կը մտնէ, տապալած ծառին ճովէն կը շեղի եւ կանհետանայ անտառին մէջ:)

ՄԱՐԴ ՄԸ ԵՒ ԿԻՆԸ՝ ԵՐԱՅԱՆ ԳՐԿԱԾ. — (Ձախէն կը մտնեն եւ կ'անհետանան):

ԵՐԿՈՒ ԳԵՐԻ (պատառտուն հագուստ, խոշոր օղեր) *ԵՒ ՅՆԾՈՒՀԻ ՄԸ* (պոռոտ գոյն հագուստ եւ շպարուած: կը մտնեն աջ կողմէն:)

ՅՆԾՈՒՀԻՆ. — (Կանգ կ'առնէ շուարած) *կարծեցէք որ այս էր ճամբան: Երեւի սխալեր եմ, վարէն պիտի դառնայինք:*

Ա. ԳԵՐԻ. — Հապա ըսիր թէ քանի մը անգամ եկած ես ու ճամբան լաւ պիտե՞ս...

ՅՆԾՈՒՀԻՆ. — Ամէն անգամ որ եկայ, մութ էր և ուրիշին հետ էի, հիմա չեմ յիշեր:

Ա. ԳԵՐԻ. — Չես յիշե՛ր. ճամբա՞ն թէ ուրիշը:

Բ. ԳԵՐԻ. — (Ծիծաղելով) Երկուքն ալ. մանաւանդ ուրիշը: Ո՞ր մէկը յիշէ:

ՅՆԾՈՒՀԻՆ. — Ախի՛, ախի՛, յիմար յիմար դուրս մի տար: Ճամբան պտոնենք, ուշացանք:

Ա. ԳԵՐԻ. — Կեցէ՛ք, ահա ծառերուն մէջէն մէկը կու գայ, լրտեն հարցնենք:

ԳԻՒՂԱՑԻ ՄԸ. — (Ձախէն կը մտնէ:)

Ա. ԳԵՐԻ. — Արեւդ չատ, պիւղացի, ո՞րն է կարմիր Քարայրին ճամբան:

ԳԻՒՂԱՑԻՆ. — Արեւդ անպակաս, եղբայր, ես ալ կարմիր Քարայր կ'երթամ, ձեզ կ'առաջնորդեմ, բայց, քիչ մը ապասեցէք, հայրս ու կինս ուր են ուր չեն կը հասնին: Օտարականը լսելո՞ւ կ'երթաք: Լաւ կ'ընէք, լաւ, բայց պէտք էր առաջին օրէն լսել: Վերջապէս եղաւ մէկը որ մեր լեզուէն կը խօսի եւ մեր սրտէն:

ԲՈՐՈՏ ՄԸ ԵՒ ԿԻՆԸ. — (Ցնցոտիներով: Իրենց դէմքը, բացի աչքէն ջոդածածկ: Իրարու կրթնած կը մտնեն ալ կողմէն, կը ֆալեն տաժանիով եւ լուռ:)

(Միւսները, անխօս եւ սարսափահար, անոնց անցնիլը կը դիտեն:)

ԳԻՒՂԱՑԻՆ. — Կը ճանչնամ, կարմիր Քարայրն են ամէն դիշեր:

ՅՆԾՈՒՀԻՆ. — Ո՛վ չի ճանչնար: Խեղճե՛րը...

Ա. ԳԵՐԻ. — Նոյն կողոտաները չէ՞ն որ պարիսպէն դուրս խուռնչի մը մէջ կ'ապրին ու կը մուրան:

Բ. ԳԵՐԻ. — Ա՛ռ քեզի անմիտ խօսք: Աւանա՛կ, կա՞յ բորոտ որ պարկապէն դուրս, խոռոչի մէջ չապրի ու չի մուրայ... Հի՛ւ, ինչ պէշ հոտ ճպեցի՛ն: Սա հոտէն անտառին բոլոր ծառերը կրնան չորնալ...

ՅՆԾՈՒՀԻՆ. — Է՛հ, մի ծաղրէք, անոնք ալ մարդ են: Կ'ըսուի որ, ժամանակին, ամուսինը շատ քաջ ու հարուստ մէկն էր, կինն ալ շատ պեղեցիկ: Տեսէք ինչ օրի ինկեր են հիմա...

Բ. ԳԵՐԻ. — Եթէ ամէն գեղեցիկ կին անպատճառ կը բորոտի, դուն այդ վախը չունիս: (Գերիները կը ծիծաղին:)

ՅՆԾՈՒՀԻՆ — Թո՛ւհ, չան լեզու...

ԳԻՒՂԱՅԻՆ. — Մի կատակեր, եղբայր: Քանի մը անգամ լսէ Օտարականը, ու այլեւս բորոտները չես ծաղրեր: Լաւ ըսաւ քոյրս, բորոտն ալ մարդ է:

Ա. ԳԵՐԻ. — Գիւղացի, ինչո՞ւ չարունակ կ'ըսես՝ եղբայր ու քոյր: Ո՞վ որի եղբայրը, ո՞վ որի քոյրը: Կրնա՞մ եղբայրդ ըլլալ, քանի որ գերի եմ: Իսկ այս կինը, որ քաղաքացի է, ե՞րբ քոյրդ եղաւ:

ԾԵՐՈՒՆԻ ՄԸ (փայտին կրթնած) ԿԻՆ ՄԸ ԵՒ ԵՐԿՈՒ ԵՐԱՆԱՅ (ձախէն կը մօտենան:)

ԳԻՒՂԱՅԻՆ. — (Խօսակցութիւնը շարունակելով) Պիտի տեսնես որ Կարմիր Քարայրին մէջ ոչ գիւղացի կայ, ոչ քաղաքացի, ոչ ալ գերի:

ԾԵՐՈՒՆԻՆ. — (Տապալած ծառին վրայ կը նստի) Լաւ լսէր, որդի, լաւ լսէր. Կարմիր Քարայրին մէջ ամէնքն ալ իրարու եղբայր ու քոյր են, բայց, Օտարականին դալէն ի վեր, ես կը հաւատամ որ, օրին մէկը, Կարմիր Քարայրէն դուրսն ալ ոչ գերի մնայ, ոչ գերի սահող: Սա օրը թերեւս ես չկրնամ տեսնել, իսկ դուք

անպատճառ կը տեսնէք... (Ոտքի կ'ելլէ) *Դե՛հ, որդի, երթա՛նք, երթա՛նք...*

(Կը մեկնին, առջեւէն գիւղացի կինը եւ երախաները, յետոյ Ցնծուհին, գերիները, գիւղացին եւ ծերունին: Ֆանի կը հեռանան, իրենց խօսակցութեան աղմուկը հետզհետէ կը մարի:)

Ա. ԳԵՐԻ. — *Ոչ դեղմ, ոչ ալ դերի պահո՞ղ. ուզողը կրնայ հաւատալ, բայց ես չեմ հաւատար:*

Բ. ԳԵՐԻ. — *Ի՞նչ կայ չհաւատալու: Երեւի Օտարականը եկեր է որ գերինները ապստամբեցնէ տէրերուն դէմ: Եթէ յաջողեցաւ, աշխարհը փուլ կու տանք իրենց գլխուն...*

(Կատարեալ մթութիւն: Աջէն երեք փախստականներ կը մտնեն:)

ԱՌԱՋԻՆԸ. — *Զգոյշ, ոտնաձայն լսեցի:*

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. — *Ոչինչ, Քարայր զայդողներ են:*

ԵՐՐՈՐԴԸ. — *Անգամ մը որ Քարայր հասնինք, կը խառնուինք քաղմուխեան:*

ԱՌԱՋԻՆԸ. — *Գործը հասնիլն է, առանց բըռնուելու:*

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. — *Մի վախնար, մենք երկուքս ամէն դիշեր կու գանք ու մինչեւ հիմա չենք բռնուած:*

ԱՌԱՋԻՆԸ. — *Լ՛հ, չես գիտեր: Բարձր չիսկինք ու աչքերնիս չորս բանանք:* (Կ'անհետանան ծառերուն մէջ:)

ԵՐԿՈՒ ՍՏՈՒԵՐ. — (Աջէն մտնելով, անխօս կ'անցնին:)

ԵՐՐՈՐԴ ՍՏՈՒԵՐ. — (Ձախէն կը մտնէ եւ կ'անհետանայ:)

ԵՐԿՈՒ ՍՏՈՒԵՐ. — (Աջէն:)

ՍՈՍՋԻՆԸ. — Աթէնքի մէջ ամէն կարգի ճարտասան լաւ եմ: Յեռինը տասն անգամ աւելի կ'արժէ Օտարականէն: Հելլէնական արուեստով խօսելու ոչ մէկ չնորհ:

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. — Ճիշդ, բայց դիտեցի՞ր որ ինչ մեծ խանդավառութեամբ կը հետեւի ամբոխը:

ՍՈՍՋԻՆԸ. — Բա՛հ, իմ մասիս կարեւորութիւն չեմ տար ոչինչ ամբոխին եւ կը ջանամ Օտարականին փիլիսոփայութեան թաւիանցնել, ինչ որ դրեթէ անկարելի կը թուի: Եղբեմն կը խորհիմ թէ, Սոկրատի դպրոցին կը պատկանի եւ սէր կը քարոզէ, բայց, եղբեմն ալ, բոլորովին հակառնեան՝ առեւտրական:

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. — Իմ կարծիքով երկուքն ալ: Սյսինքն՝ երբ թշուառն ու հալածեալը ղէպ թէ, ուրիշ նկատու պէս, երեսնք ալ լրտեւունք ունին սիրտեւելու եւ չեն սիրտած, կ'ատեն, կամ ատոր ըլլալու եւ դէրէ են՝ կ'ապտամբին:

ՍՈՍՋԻՆԸ. — Լուսաւոր Աթէնքէն նոր վերադարձողին համար չատ մութ է Օտարականին խօսքերը, եւ չատ վտանգաւոր....

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. — Ինչպէս այս անտառը... (Կ'անհետանան:)

ՈՒՐԻՇ ՍՏՈՒԵՐՆԵՐ. — (Աջէն ու ձախէն մտնելով կ'անհետանան միշտ նոյն ուղղութեամբ:)

ԱՌԱՋԻՆ ԱՐԱՐՈՒԱԾ

★

ԵՐԿՈՒ ՔՈՒՐՄԵՐ

(Կէս գիշեր: Անտառին ներսն անկիւնը: Խորը, Ծառերուն մէջ, տկար լոյս մը եւ բազմութեան մը հեռաւոր ժխորը, թախծոտ երգեր կամ վայրի կանչեր, որոնք, Քուրմերուն խօսակցութեան ամբողջ ընթացքին իրարու կը յաջորդեն: Մօտը, աջ կողմը, սաղարթներէն մաղուող լուսնի լոյսին տակ, տապալած ծառին վրայ նստած է Առաջին Քուրմը, հագած՝ սեւ վերարկուին տակէն, Քրմական երկար, սպիտակ շապիկ, մէջքը գօտի եւ դաշոյն, գլխաբաց, ուսին իջնող մազեր, վարսակալ: Արմունկը կրթնցուցած է ծունկին, կզակը՝ ձեռքին: Միւս ձեռքին մէջ ծառի ճիւղ: Գետնին վրայ աննպատակ գիծեր կը քաշէ, մտածկոտ: Խորէն կը յայտնուի Երկրորդ Քուրմը, որ զգոյշ քայլերով կը մօտենայ: կը խօսին ցած ձայնով:)

ԱՌԱՋԻՆ ՔՈՒՐՄ. — *Ա՛հ, դո՞ւն ես, եղբայր:*

ԵՐԿՐՈՐԴ ՔՈՒՐՄ. — *Այո:* (Կը հանէ վերարկուն, կը նետէ ծառին վրայ եւ կը նստի, յոգնած, տխուր:)

ԱՌԱՋԻՆ ՔՈՒՐՄ. — *Տեսա՞ր Օտարականը:*

ԵՐԿՐՈՐԴ ՔՈՒՐՄ. — *Այո:*

ԱՌԱՋԻՆ ԿՈՒՐՄ. — Բազմութի՛ւն:

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. — Շատ. խիտ շատ: Ընդարձակ քարայրին մէջ չափելիք տեղ չկար:

ԱՌԱՋԻՆԸ. — Քարոզե՞ց:

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. — Եթէ չքարոզէր չէի ուշանար:

ԱՌԱՋԻՆԸ. — (Կը բարձրանայ) Երթանք, Քրմապետը մեղմ կը ապաս, երբեմն կը պատմես ինչ որ լսեցիր ու տեսար:

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. — Ոչ, վայրկեան մը մնանք, ինքզինքս պատնեմ ու մխիթարեմ, դիտնամ թէ ինչ պէտք է ըսեմ Քրմապետին:

ԱՌԱՋԻՆԸ. — Այդչափ յուզուա՞ծ ես:

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. — Պիտի յուզուէիր դուն ալ եթէ դինքը լսէիր:

ԱՌԱՋԻՆԸ. — Օտար քարոզիչները դիս չեն յուզեր, ոչ իսկ ամենէն ճարտասանները: Ա՛խ, մեկնինք, քանի չենք ջրաւած մարդոց ուշադրութիւնը:

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. — Մի կասկածիր, կէս գիշերէն ետք այս կողմէն անցնող չըլլար, ու մինչեւ առաւօտեան աստղը ոչ ոք կը հետաքնայ քարայրէն:

ԱՌԱՋԻՆԸ. — (Կրկին նստելով) Այն առեն, ըսէ տեսնեմ, առաւելքը վերջապէս, երբա՞ւ է որ Օտարականը նոր կրօնք մը կը քարոզէ:

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. — (Վարանոտ) Նո՛ր կրօնք... ը՛... այո:

ԱՌԱՋԻՆԸ. — Ի՞նչ տեսակ կրօնք:

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. — Ջարհուրանք եւ... (Ձեռքի անորոշ շարժում մը:)

ԱՌԱՋԻՆԸ. — (Անհամբեր) Ե՞ւ...

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. — Պատասխանելէ առաջ խոստովանանք մը ունիմ քեզի:

ԱՌԱՋԻՆԸ. — Ա՛... Ի՞նչ խոստովանանք:

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. — Եւ խնդրանք մը:

ԱՌԱՋԻՆԸ. Շարունակէ:

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. — Լաւ դիտես, եղբայր, որ մենք, երկուքս, Անահիտի ծառայութեան նուիրուելէն ի վեր նոյն օրը, եւ առիկ ի վեր կապուած ենք անկեղծ բարեկամութեամբ, այնպէ՞ս է:

ԱՌԱՋԻՆԸ. — Հարկաւ:

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. — Ուրեմն, յանուն մեր բարեկամութեան, կը խնդրեմ որ ինծի օգնես: Օտարականը ճանչնալէս ի վեր հանդիստ չունիմ, խուվքի մէջ է հոգիս, միտքս՝ մրրիկէն քշուած, անզօր թռչուն:

ԱՌԱՋԻՆԸ. — Զարմա՛նք... պատճա՛ռը...

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. — Այս առտու Քրմապետը մեզ իր մօտ կանչելով հրամայեց ատուդել թէ ինչ տեսի կ'ունենայ կարմիր Քարայրին մէջ, եւ մենք ալ հնազանդեցանք:

ԱՌԱՋԻՆԸ. — Ճիշդ:

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. — Եւ սակայն, կրնայի նոյն վայրկեանին իր ուզած բոլոր տեղեկութիւնները տալ:

ԱՌԱՋԻՆԸ. — Ի՞նչպէս կրնայիր, չէ՞ որ առաջին անգամ այս դիշեր յաջողեցար կարմիր-Քարայրը մտնել:

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. — Կը սխալիս, եղբայր, կամ, աւելի ճիշդը, եա սխալեցայ, որովհետեւ ուրիշ դիշերներ ալ մտած եմ Քարայրը եւ լսած՝ Օտարականը:

ԱՌԱՋԻՆԸ. — Դո՞ն:

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. — Այո, եա՝ ինքս:

ԱՌԱՋԻՆԸ. — Եւ Քրմապետին չյայտնեցի՛ր...

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. — Չհամարձակեցայ: Սրդէն, հիմակ ալ չեմ պիտեր թէ ի՞նչ ձեւով խօսիմ ըրեն: Կա՛մ պէտք է յայտնեմ ամբողջ ճշմարտութիւնը, կամ ծածկեմ յիւրյիւրանքի մը քօղով:

ԱՌԱՋԻՆԸ. — (Գայթակղած) Սո՛ւտ Քրմապետին ելլը, մենք, քուրմերս ուխտած ենք խօսիլ ճշմարտութիւնը, ուր եւ որու ներկայութեան գտնուինք:

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. — Ճիշդ այդ է որ խիղճս կը տանջէ: Եւ սակայն, ըրեն ի՞նչպէս ըսեմ անկեղծ համոզումս, թէ նոր կրօնքը զրհուրանք է, բայց նաեւ նորօրինակ պեղեսկութիւն:

ԱՌԱՋԻՆԸ. — (Վրդովուած կը սկսի վեր վար քալել, փոխն ի փոխը կորտուելով սաղարթներու ստուերին՝ եւ յայտնուելով լուսնի լոյսին մէջ) Ինծի համար բացայայտ է այլեւս. Օտարականին ճարտար լեզուն ոչ միայն խռովեր, այլեւ կուրցուցեր է հոգիդ: Իսկապէս ճարպիկ են օտարականները, մեղրաշաղախ թոյն՝ անոնց լեզուն: Հը՛մ... խի՛ղճ մարդ, յայտնես կամ ոչ, կը դուշակեմ թէ ի՞նչ կը կատարուի Կարմիր-Քարայրին մէջ: Օտարականը Հելլէն նորադիւտ աստուած մը կամ անպատկառ մեկուսութեամբ աստուածուհի մը կը գովէ, կախարդելով նոյնիսկ քեզ, ինչպէս, կ'ըսեն թէ, կախարդանքի տակ կ'ինկնան բոլոր անոնք որ դինքը կը լըսեն...

(Խորհէն կը շարունակուի երգը, հետզհետէ յստակ եւ ուժեղ: Քուրմերը, առանց անդրադառնալու, կը շարունակեն խօսիլ:)

ԵՐԿՐՈՐԴ ՔՈՒՐՄ. — Ի զուր կը մոլորիս, եղբայր: Ոչ մէկ աստուած, ոչ մէկ աստուածուհի կայ նոր

կրօնքին մէջ: Կայ միայն մարդը, կայ միայն պրկեալ սարուկը, ինչպէս մենք երկուքս: Ի՞նչ կ'ուզես աւելի դեղեցիկ: Ամէն անգամ որ Օտարականը կը լսեմ, ինծի այնպէս կը թուի որ նոր աչխարհ մը վերահաստատած եմ, ուր ամէն ինչ արդարութիւն է եւ ազատութիւն: Ահա նոր կրօնքին առաւաձնելը: Եղա՞ւ մինչեւ հիմա ուրիշ կրօնք որ արդարութիւն եւ ազատութիւն քարոզէր: Ականջ տուր սա երգին: Սարուկներն են որ ազատութիւնը կ'ողջունեն, ինչպէս մենք, ամէն առաւօտ, Արեւին ծնունդը կ'ողջունենք: Այո, ընկեր, կախարդուած եմ Օտարականին կրօնքով, եւ կը հաւատամ անոր դեղեցկութեան...

ԱՌԱՋԻՆԸ. — Քուրմի մը բերնին մէջ՝ ամբարշտութիւն: Ոչ մէկ դեղեցկութիւն կրնայ հաւատարիլ Անահիտի առաւաձային դեղեցկութեան՝ Հայոց Աչխարհի իմաստուն եւ առաքինի Անահիտին, զոր ամբարտաւան Յոյներն իսկ կը դերադասեն իրենց մեծ ու փոքր բոլոր աստուածներէն...

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. — Այլ ամէնը լաւ, բայց...

ԱՌԱՋԻՆԸ. — Չկայ «բայց»: Մոլորած ես, խելառած: Եթէ այս դիշեր յուղուեցար մէկ-երկու անիմաստ բառով, գոնէ յիշէ յուղումն ալ զոր զգացիր երբ, անցեալ գաղնան, ուխտի գացինք Մարտց Աչխարհը, Քանկաւարի Անահիտին եւ, դաչտերու կանաչին մէջ իր հոյակերտ տաճարը տեսանք, համակ մարմար, վերջալոյսի կարմրութեամբն օծուն. եւ իր նրբաքանդակ ու վարձր սիւները, բարձր, ինչպէս Աստուածուհուն ձօնուած մէյ-մէկ երկնասլաց երգ...

ԵՐԿՐՈՐԴ ՔՈՒՐՄ. — Այո, կը յիշեմ հսկայ տաճարն ու բարձր սիւներն ու չանդակները: Ամէնքն ալ

համակ պնդեցկութիւն, բայց համակ քար, անկեղու քար, մխայն քար... Իսկ դուն ալ կը յիշե՞ս թէ մեծ քուրմի մը ծառայութեան մէջ ճամբորդեցինք, եւ երկու ամիս այնչափ յոյնեցանք որ չկրցինք նոյն իսկ ժամանակ դանել եւ Անահիտին պնդեցկութեան վրայ խորհիլ...

ԱՌԱՋԻՆԸ. — Կը բաւէ որ տեսանք թէ հալածներ կը պաշտեն Հայոց Աստուածուհին եւ հեթանոսացանք ատով: Տեսանք ամէնապղծ բազմութիւնը եւ կատաղութիւնը անվերջ չարանը, մաշած ճամբանեղու երկայնքին: Տեսանք ուխտաւորներ աչխարհէ չորս ծագերէն. հեռաւոր Եգիպտէ Հելլէններ, կղզեբնակ Յոյներ, Սուրիացիք, Փռիւգիացիք ու Կապադովկիացիք, եւ Պոնտոսի ծովահէններն ու Ասիական բարբարոսները, եւ կիսամերկ սեւեր եւ Հայոց Աչխարհէն հպարտ լեռնականներ...

(Ցարայրէն հասնող ձայները հիմա փոխուած են միօրինակ եւ համաչափ կոչերու, որուն հետզհետէ կը սաստկանան:)

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. — Ձիշդ, չատ ճիշդ: Յետո՞յ...

ԱՌԱՋԻՆԸ. — Ի՞նչ «յետոյ»... Պէտք է աչքերդ կրկին բացուին եւ հարց տաս ինքզինքդիդ. ինչո՞ւ աչխարհն ամբողջ, բարբարոսէն մինչեւ յոյն իմաստունը, մեր Անահիտի վտանգին առջեւ իրենց դլուխը կը խոնարհեցնեն եւ անոր մեհեաններէն այդչափ բազմաչեղու տաղեր կը բարձրանան... (Յանկարծ կ'ընդհատէ եւ ականջ կու տայ) Օդհնե՞րդ է սա խժալուր աղաղակը թէ գայլերու ոռնոց: Ի՛նչ տարօրինակ կրօնք, որուն աստուածը այս տեսակ օրհնութիւն կ'ընդունի... Եւ ա՞յս կրօնքն է որ դեղեցիկ կը դաւանիս...

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. — Ըսի՝ մինակ դեղեցիկ, այլ, թէ՛ դեղնցկութիւն, թէ՛ զարհուրանք: Իսկ աղաղակը, որ հիմա կը լսենք, ոչ օրհներդ է ոչ ալ սաղ...

ԱՌԱՋԻՆԸ. — Հապա՞:

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. — Անէծք:

ԱՌԱՋԻՆԸ. — Անէ՞ծք:

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. — Այո, զարհուրելի անէծք:

ԱՌԱՋԻՆԸ. — Յիմա՞ր ես, մարդ, կրնա՞յ ըլլալ կրօնք մը, որ անէծք ուղղէ իր աստուածներուն:

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. — Ինչո՞ւ չէ: Այս մէկը, օրինակ: Եւ սորա համար ըսի թէ նոր կրօնքը զարհուրանք է, բայց, պէտք է վերջապէս բացատրեմ թէ ի՞նչ է անոր դեղեցկութիւնը...

ԱՌԱՋԻՆԸ. — (Կ'ընդմիջէ ձեռքի արհամարհոտ շարժուձով:)

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. — Համբերէ, եղբայր, որ բացատրեմ: Օտարականը Հրէից Աչխարհէն կու գայ, ուր, ինչպէս այս պիղծ ալ պատմեց, տարիներ առաջ մը յայտնուի յանդուգն երիտասարդ մը, քարոզիչը տարօրինակ կրօնքի մը: Ոչ Հրէից Եահուէին, ոչ ալ ուրիշ աստուածութեան նուիրուած կրօնք, այլ անհատիկ ամէն կրօնքէ պատկանող թշուառներու համար լաւագոյն կեանք մը ստեղծելու վարդապետութիւն:

ԱՌԱՋԻՆԸ. — Կը յիշեմ, կը յիշեմ: Ժամանակին Սուրիայէն եկող կարաւաններէը պատմած են թէ այդ երիտասարդը Նազովրեցի Եսու անուամբ խռովարար մըն էր:

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. — Նոյն ինքը:

ԱՌԱՋԻՆԸ. — Օտարականն ալ պէտք է այդ Եսուին հետեւողներէն մէկը ըլլայ:

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. — Շատ ճիշդ դուշակեցիր:

ԱՌԱՋԻՆԸ. — Ուրեմն, խռովարար մըն ալ ինք՝ Օտարականը:

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. — Հը՛մ... Խռովարար մը, որ կը համոզէ ձեզ կատկառել ինկածներուն, մխիթարել տառապողները, թեթեւցնել վաստակեալներու եւ բեռնաւորներու տաժանքը եւ ազատութիւն տալ էրկիներուն:

ԱՌԱՋԻՆԸ. — Գէրինները ազատե՛լ... Իսկական խռովարար. չար ոգիներէ կապուած դիւահար...

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. — Կրնայ ըլլալ, բայց դիւահար մը, որ ամենայատակ արամաբանութեամբ կը խօսի եւ հասկըցնալի է յետին ամբիկէն, երբ կը քարոզէ կշտացնել անօթին եւ սիրել — դիտնաս ոքա՛ն անոյշ կը հնչէ այս բառը, սիրել, իր բերնին մէջ — սիրել, այո, սիրել աղքատը, սիրել հալածեալը, սիրել անհպելի բորոտները, դուրս ասկումով դուրս կը շպրտենք մեր քաղաքներէն, և դեռ նոյնիսկ այն կիներուն, որոնք դերեզմանատան մէջ կ'ապրին եւ անցորդներուն հետ կը շնան...

ԱՌԱՋԻՆԸ. — Ի՛նչ քարշանք քուրմի մը բերնին մէջ, որ նուիրուած է Անթծութեան Աստուածուհուն պաշտամունքին: Արի՛, հեռանանք այս պիղծ դեռնէն:

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. — Ընդհակառակը, եղբայրս, մխասին կարմիր Քարայրը դառնանք, որ դուն ալ լաս Օտարականը:

ԱՌԱՋԻՆԸ. — (Ապշահար) Խօսք չկայ, դառողութիւնդ ալ կորանցուցիր: Իմ պժգանքս մէկ կողմ, հապա Քրմապե՞տը որ մեղմ կը սպասէ անհամբեր:

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. — Քիչ մըն ալ թող ինք մեղմ սպասէ: Մենք, ողորմելի քուրմերս, իրեն շատ ենք սպասած եւ սպասաւորած:

ԱՌԱՋԻՆԸ. — Ցիմա՛ր:

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. — Ինչո՞ւ չիմար: Տալինելով Քրմապետին ստուկները չեղա՞նք: Կէս կուշտ, կէս անօթի չապրեցա՞նք, երբ ինքն ու իրեններըը կը յղփանային ճոխութեամբ եւ փառքով: Ամէն աշխատանք մեր ուսին բեռցուց: Մէկ նաւասարդէն միւսը, մենք խոնարհ քուրմերս մաքրեցինք տաճարը: Հաւատարիմ պահապաններըը եղանք մեհեանին թանկարժէք զարդերուն, եւ ձրի մշակները՝ Անահիտին կալուածներուն: Գիշեր-ցերեկ, մեր աչքի լոյսին պէս հսկեցինք մեհեանին գանձատան եւ, երբ զողեր յարձակեցան, կը յիշե՞ս, մեզմէ երեքը զոհ տուինք կռուին մէջ: Նաւասարդի իւրաքանչիւր հանդէս, Անահիտի եւ Վահագնի իւրաքանչիւր տօն, տաժանելի աշխատանք բերաւ մեզի համար, իսկ իրեն եւ մեծ-քուրմերուն՝ չարաթներ տեւող խրախճանք եւ հաճոյք: Իբր վարձք, զոհաբերուած կենդանիներուս աւելցուկն ու ոսկրոտիքը թողուց մեզի, լաւագոյն բաժիններըը յատկացնելով իր անյագ որկորին, իր անկուշտ աներեւներուն եւ իր հետեւորդներուն: Կրնա՞ս հակառակը պնդել. յաճախ չատիպուեցա՞նք մուրալ ուխտաւորներէն: Դեռ չեմ ըսեր, խաբել ու շահագործել անոնց մխամտութիւնը, մէկ-երկու արծաթի համար...:

ԱՌԱՋԻՆԸ. — Կը բաւէ:

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. — Հարկաւ կը բաւէ: Այսչափն ալ շատ իսկ էր որ մինչեւ հիմա ընդվզէինք մեր անտանելի կեանքին դէմ. տասն անգամ ապստամբէինք, մեզ իբր ստրուկ դործածող Քրմապետին եւ իր պորտաբոյծ մեծ-քուրմերուն դէմ:

ԱՌԱՋԻՆԸ.— (Մեղմութեամբ) Լսէ, եղբայր, կ'ընդունիմ որ մասամբ իրաւացի ես: Այո, թերեւս քիչ մը

պրկուած ենք, մեր աչքատանքը ծանր եւ քիչ է վարձքը: Յետո՞յ: Կը մոռնա՞ս որ, երբ քրմական պզեստ չնորհեցին մեզի, մենք ամէն պրկանք կամովին յանձն առինք Անահիտին սիրոյն:

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. — Իսկ մեծե՞րը... Անոնք ալ մեզ նըման քուրմ չե՞ն: Անահիտը մեզմէ նուա՞զ կը սիրեն: Ինչո՞ւ մեր պրկանքին, մեր տաժանքին, մեր չքաւորութեան պոնչ վրայ մէկ մասը մեզի հետ չբաժնեն:

ՍՈՍՔԻՆԸ. — «Մի չափեր քու նուիրումիդ տատիճանը ուրիշին կշիռով» կ'ըսէ քրմական օրէնքը:

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. — Անպահովաբար քրմապետ մը տուն տուաւ այդ օրէնքին:

ՍՈՍՔԻՆԸ. — Ի՞նչ կարելի է ընել, կեանքը այսպէս անօրինած են աստուածները. քրմապետը՝ քրմապետ. մենք՝ իրեն ծառայ. մարդոցմէ ոմանք ազատ, ուրիշներ՝ ղերի: Այս այսպէս է, մինչեւ վերջն ալ այսպէս պիտի մնայ:

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. — Ո՛չ, այդպէս չէ, եւ այդպէս պիտի չմնայ: Աստուածները չէին կրնար անկրաւ օրէնք մը սահմանել, քանի որ ոչ մէկ չահ կը սպասէին մարդէ: Մարդիկ, մեր մեծերն են որ անկրաւ օրէնքները կը հնարեն որպէսզի աստնցմով մեզ չհատղործեն: Մեր Քրմապետը, երբ պարզ քուրմ էր, նման օրէնքներ ոտքի պատուանդան դարձուց, ինչպէս նաեւ մեր կուրութիւնը, մեր քրտինքը եւ մեր դաւակներուն անօթութիւնը: Ինք չարունակ բարձրացաւ ու բարձրացաւ մինչեւ քրմապետութիւն. մենք, չարունակ իջանք ու իջանք մինչեւ կեղծիք, մինչեւ մուրացկանութիւն: Ո՞ւր մնաց ճշմարտութեան մեր ուխտը: Զէ՞ որ ամէն տեղ կը տեսնք,

չէ՞ որ ամէն ուխտաւորի հաւատքը անպատկառօրէն կը ծաղրենք...

ԱՌԱՋԻՆԸ. — Եղբայր, մեր մէջ ամենէն անուշլեզուն եւ համակեցողը դուն էիր, հիմա ի՞նչ եղաւ քեզի: Զլլա՞յ որ Նալովբեցի խռովարարին քարոզիչը դլուխ դարձուց:

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. — Ես ալ այդպէս կը կարծեմ: Միայն թէ, իր խօսքը մուքին մէջ դաղտագողի թափուած թոյն չէ, այլ բարեբար կրակ որ կը տաքցնէ սառած հոդիները եւ կը լուսաւորէ մեզ շրջապատող խաւարը: Անոր խրատքանչիւր բառը հրաշէկ նետ՝ որ արտիւղ կը մխուի: Կ'ուզեմ որ դաս ու լսես, յետոյ դաստիս: Կ'ուզեմ որ աչքդիդ առնես Կարմիր-Ջարայլին բազմութիւնը. դերիներ, աղքատներ, պառնիկներ, վախտատականներ, որոնց աչքին մէջ նոր լոյս կը վառի, որոնց ապագան, իրաւ ալ, նման է դայլերու ոռնոցին, լայն, անօթի դայլերու: Կ'ուզեմ որ մօտէն լսես անոնց ոռնոցը որ, ինչպէս ըսի, անէծք է. այո, անէծք, ոչ թէ աստուածննդեան ուղղուած, ինչպէս ծաղրեցիր, այլ վրէժխնդրութեան դարհուրելի անէծք, դիրենք դերող, աղքատացնող, պառնկացնող, հալածող մարդոց դէմ... (Թեւէն կը բռնէ) Եկո՛ւր, եկուր երթա՛նք...

ԱՌԱՋԻՆԸ. — Հեռու լինեմ մոլորութիւնը: Աւա՛ղ, Արեւին նուիրուած քուրմ էիր եւ աչքերդ դեռնին դարձընելով մոլորեցար: Ապաս լինիս քրմական սպիտակ դդեստով վրայ անարդ կանանց հագելով: Հեռանդացաւ հոդիդ, բորոտ - դիակներու քաւելով: Ի՞նչ դարձըդ էր դեղին, բորոտն ու պառնիկը: Իրենց խաւար աշխարհը լեցուն է ամէն տեսակ ապականութեամբ: Թող որ տապլտկին իրենց գաչանքին մէջ: (Ձեռքերը երկինք

բարձրացնելով) Ահա քուրմերուս աշխարհը. լուսաւոր եւ կապոյտ աշխարհ ուր ամէն լինչ ներդաշնակութիւն է: Այնտեղ են մեր աստուածները, այնտեղ՝ հրաշափառ Արեւը: Զօրութիւն եւ կեանք: Եթէ կ'ուզես օտարին չար կախարդանքը թօթուել, հոգիդ թաթխէ Արեւին նուիրական բոցին մէջ ու նորէն մաքրուի: Բարձրացուր մտածումներդ Անահիտին, ու նորէն զեղեցկանան: Գալէ՛, մեր աստուածներուն տաճարը դառնանք. գալէ՛...

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. — Միշտ երկինք, միշտ վեր: Հապա վարի անէ հո՞ղը, հապա մարդը մեր ոտքերուն տակ: Ո՞վ պիտի նայի անէ հոգին, ո՞վ պիտի հասնի թշուառին, զեղչին, պառնիկին: Չէ՞ որ Արեւը երբեք չտաքցուց անոնց թշուառութիւնը: Չէ՞ որ երկինք չատ վեր է այս խաւար աշխարհէն: Չէ՞ որ Անահիտը չզեղեցկացուց մեկ բորոտ մը: Այո, ո՞վ պիտի ազատէ քեզ ու դիս մեր սարսափէ վիճակէն: Աստուածնե՞րը: Անոնք միշտ երկնքի կապոյտին մէջն են, իրենց ձեռքերը միշտ ապիտակ պիտի մնան եւ մաքուր: Պիտի իջնե՞ն երբեք իրենց անմատչելի բարձունքէն, պիտի ծածկե՞ն մեր դառնութիւնը, ո՛չ: Անահիտը պիտի հալի բորոտներու դարչահոտ մարմնոյն, ոչ եւ ոչ...

ՄՈՒՍՈՒՆԸ. — Այդ ամէնը նոր կրօնքէ՞ն սորվեցար:

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. — Այո՛:

ՄՈՒՍՈՒՆԸ. — Ո՛վ զարհուրանք...

ԵՐԿՐՈՐԴԸ.— Ըսի արդէն. եթէ կրօնք անուանես, զարհուրանք է: Կ'ընդունիմ, սակայն, որ չյաջողեցայ անոր դեղեցկութիւնը կատարեալ կերպով բացատրել քեզի: Պէտք է դինքը լսես, Կարմիր-Քարայրին Օտարա-

կանը, մինակ ինք կրնայ բացատրել ու խօսիլ, ինչպէս չես լսած դեռ ոչ մէկէն...

ԱՌԱՋԻՆԸ. — *Դադրեցուր: Կու գա՞ս հետս թէ ոչ:*

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. — *Չեմ գար: Չեմ կրնար գալ...*

ԱՌԱՋԻՆԸ. — *Այսաե՞ղ պիտի դիշերես:*

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. — *Ինչո՞ւ այստեղ, երբ կարելի է կարմիր-Քարայր վերադառնալ: Դեռ ծարաւ եմ իր խօսքերուն: Ցոյս է իր քարոզը. յոյսը՝ նոր աշխարհի մը ուր ոչ մրափող աստուածներ կան, ոչ բռնաւոր քրմապետներ, ոչ անիրաւ մեծեր...:*

ԱՌԱՋԻՆԸ. — *Հայհոյի՛չ, ուրացո՛ղ, ապստա՛մբ...*

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. — *Ապստամբն է ճիշդ: Այո, ապըստամբ բայց, վերջապէս, ազատ ամէն կապանքէ, ամէն կեղծիքէ...*

ԱՌԱՋԻՆԸ. — *Յանուն Քրմապետին, հետեւէ ինծի, պէտք է իրեն ներկայանաս:*

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. — *Տարբեր ըսելիք չունիմ, դնա եւ իրեն հաղորդէ: Ես կը վերադառնամ Քարայր...* (*կը մեկնի եւ մնացեալ գործողութիւնը կը կատարուի մութին մէջ*):

ԱՌԱՋԻՆԸ. — (*Դաշոյնը կը հաշէ եւ ընկերոջը կը հասնի*) *Չե՛ս վերադառնար, անզգամ ուրացող:* (*Դաշոյնը կը մխէ ընկերոջ կռնակը*):

ԵՐԿՐՈՐԴԸ. — (*Ծունկի վրայ*) *Ա՛խ...* (*վայրկեան մը կը տանջուի եւ կ՚իյնայ անկենդան*)՝:

ԱՌԱՋԻՆԸ. — (*Դիակին վրայ հակելէ ետք, կը բարձրանայ*) *Մեռա՛ւ... Սպասա՛ւ, ե՛ս սպաննեցի ընկերը... Եւ սակայն, պարտքս կատարեցի. Թող չըսեն թէ*

Անահիտի քուրմերուն մէջ ուրացողներ կան... (Սեւ վերարկուին մէջ կը ծածկուի եւ աճապարանքով կը հեռանայ) :

(Բարայրէն կը շարունակուի տխուր եղանակ մը, ընկերացած՝ խուլ թնդիւնի նմանող վայրի աղաղակներու) :

ՎԱՐԱԴՈՅՐ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՐԱՐՈՒԱԾ

★

(Արքայական պալատին բարձրադիր պատշգամբը, առտուան փայլուն ւրեւին մէջ: Հոկու փոխր բազմոց, բանի մը արձան: Պատշգամբը իւրքին կողմէ կը վերջանայ ցած եզերքով: Աջ ու ձախ երկու սիւն, կամարուած վարդի ճիւղերով: Հեռուն, մշուշին մէջէն, Արարատի ձիւնապատ գոյգ գագաթները:)

Ա. ՏԵՍԱՐԱՆ

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ ԵՒ ԱՐՏԱՆՈՒՇ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ

(Սահնա-Դուխտ, պատշգամին եզերքը սիւնի մը կոթնած, համայնապատկերը կը դիտէ: Հագուստը, յունական տարազը յիշեցնող գունագեղ պարեգօտ, ոսկեայ շքեղ զարդեր, ապարանջան, օղ, մանեակ, եւն.: Գլխաբաց: Մազերուն յարդարանքը նոյնպէս յունական: կը կրէ մուճակներ, սրունքին շուրջը ժապաւէն: Իր մօտ, պատկառոտ դիրքի մէջ, Արտանուշ Իշխանուհին: Հագած է շատ պարզ ճաշակով մուր գոյն պարեգօտ: Ոչ մէկ զարդ:)

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — Դժուար որ արքահայրս վերադառնայ նոր լուսնէն առաջ... Ձիւնը այս առուոր կարծես աւելի թանձր է Արարատի կողերուն վրայ, ձորե-

գուն եւ անտառներուն մէջ՝ մշուշը աւելի խիտ, որան ալ, անշուշտ, աւելի առատ... Ո՛րս: Ա՛հ, երջանիկ օրերը, երբ մեծ խումբերով դուրս կ'ելլէինք պարիսպներէն, դեռեկն ամբողջ կը ձիւաւարէինք մինչեւ սա բլուրները, կը դիշերէինք վրաններու տակ, խարոյկները մարդաչափ կը վառէին եւ, յաջորդ առաւօտեան աստղերուն լոյսով որսարշաւը կը սկսէր:... Ա՛խ, ինչպէ՛ս կարօտցեր եմ որսի նժոյգս եւ անոր խեղաւ վազքը հովտէ հովիտ եւ բարձունքէ բարձունք: Ականջիս մէջն են փողերու պիլ կանչը եւ թմբուկներու խուլ դոռոցը եւ հարիւրաւոր շուներու կատաղի հաջիւնը երբ, յանկարծ, որսկան եւ գերի, թուխերու տակ հսկայ վագրի մը թաւամոյը կը դոնեն, կը շրջապատեն, շուները կը յարձակին, մոլեղնած գազանը դուրս կը նետուի, կը զարնէ աջ, կը զարնէ ձախ, շուները կը խոցէ, մարդիկը կը տապալէ, նետերը կը տեղան, տէգ մը վերջապէս կը շամփրուի եւ վագրը կ'իյնայ:... Ի՛նչ վայելք՝ վարպին մահուան տեսարանը, երբ գիտունը կ'ոտնահարէ կատաղութեամբ եւ ձիւնը օդին մէջ կը սրսկէ: Իր շուրջը, փողոտուած շուներ ափիւնաքամ կը մեռնին, մահամերձ մարդիկ հռնդալով կը տապալուին, եւ անոնց ադիքներէն ու կարմրած ձիւնէն շոգի կը բարձրանայ... Ի՛հ, աղբահայրս գիտէ թէ ինչ մեծ հաճոյք էր ինծի համար այդ ամէնը, եւ սակայն, վերջերս, ոչ մէկ որսարշաւի հրաւիրած է զիս:

ԱՐՏԱՆՈՒՇ. — Իրաւունք ունի, սիրելի Իշխանուհի, այդ զարհուրելի տեսարանները աղջկան մը քընքուշ սրտին վայել չեն: Ցեւոյ, մեծցար: Հայոց Աշխարհի Տիկինն ես հիմա, Արքային թագակայութեան մինակ քեզ կ'իյնայ մեր Աշխարհը կառավարել. ծանր

պաչոն, Սահնա-Դուխտ, որուն պէտք է վարժուիս եւ, երբ Հայոց Տիկին, հպարտանաս, քանի որ, ոչ Պարսից ոչ ալ Մարաց այլ միայն Հայոց մէջ կին մը կրնայ այդ դիրքին բարձրանալ:

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — Ծա՞նր, իմ կարծիքով ոչ. ճանձրացուցի՞չ այո: Օրինակ, ողջոյնի ամէնօրեայ արարողութիւնը: Այս առաւօ կրկին ներկայ եղայ եւ, վրատահ եղիր, լաւ կատարեցի պաշտօնս: Արքային տեղը դրաւած էի եւ ամէնքը պատկառանքով կը խոնարհէին առջեւս: Այնտեղ էին Քրմապետը, առաջին դպիրը, մեծ քուրմեր, իշխաններ, ժողովուրդի մարդիկ, աղերսարկու, վերջապէս ուրիշ օրերէ աւելի մեծ բազմութիւն: Շատունակ վիճեցին, իսկ ես ճանձրացայ եւ արարողութեան վերջ տուի: Եթէ այս է մեր աշխարհը կառավարելը, այնքան ալ ծանր չէ:

ԱՐՏԱՆՈՒՇ. — Լսեցի՞ր աղերսարկուները:

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — Ոչ:

ԱՐՏԱՆՈՒՇ. — Ձի՞մ բաած, աղջիկս, որ դբաղիս այդ խնդիրով:

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — Վիճաբանողները խօսքի կարգ չտուին աղերսարկուներուն:

ԱՐՏԱՆՈՒՇ. — Ի՞նչ էր իրենց վէճին առարկան:

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — Նորեկ քարոզիչ մը:

ԱՐՏԱՆՈՒՇ. — (Վրդովուած) Ա՜հ...

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — Օտարակա՞ն է որու մասին անցեալ օր խօսեցար:

ԱՐՏԱՆՈՒՇ. — Նոյն ինքը, Սահնա-Դուխտ:

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — Իսկապէս ի՞նչ է այդ մարդուն քարոզածը:

ԱՐՏԱՆՈՒՇ. — Սիրոյ կրօնք:

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — Ներկանելը, սակայն, այդ կարծիքը չունէին: «Անհատկնալի կրօնք» կոչեց մէկը: Ուրիշ մը. «Աստուածեան քարոզ եւ ապաստամբութեան կոչ»: Յունաց Աչխարհէն ճամբորդ մը պատմեց թէ նոր կրօնքին պատճառաւ, Հռոմայ կայսեր երկիրներուն մէջ հալածանքով պիտի եւ ծառայ ապստամբեցան: Եթէ ճիշդ է, Քրմապետը իրաւունք ունէր ըսելու. «Գերինեբը պէտք է պահել իրենց սորուկի վիճակին, եւ տէրերը՝ իրենց իշխանութեան մէջ:»

ԱՐՏԱՆՈՒՇ. — Անկրաւ վճիռ, սիրելի աղջիկս: Գերիներն ալ մեզ նման ազատ ապրելու իրաւունք ունին: Ուսուցիչդ, Յոյն Եօանիտիսը, նոյնպէս դերի է, բայց իմաստուն եւ բարի մարդ:

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — Մի մոռնար, շատ սուղ դրուած դերի մը, առջ համար է որ գինքը լաւ կը կերակրենք:

ԱՐՏԱՆՈՒՇ. — Զի բաւեր, պէտք է նաեւ յարգել:

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — Ես կ'արհամարհեմ դերին, ո՛վ ալ ըլլայ:

ԱՐՏԱՆՈՒՇ. — Մի խօսիր այդպէս, Սահնա-Դուխտ: Մայրդ մինչեւ մահը ոչ ոք արհամարհեց: Ազնիւ ու բարի Տիկինն էր Հայոց Աչխարհին: Կը հոգար եւ կը պաշտպանէր իրեն դիմողները, դերի թէ ազատ: Կ'երեսէր որ երբ մեծնաս, իրեն ճամբէն քալես, բայց, աւա՛ղ, մեռաւ առանց քայլերդ իսկ չտեսած...

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — Իսկ ես, Արտանուշ, կ'երազեմ Տիկնանց Տիկին մը որ ղէն ու ղրահ կը հագնի, կռուի կ'երթայ եւ կը ջարդէ թշնամին, ինչպէս ըրած են ինձմէ առաջ Տիկնանց Տիկիններէն: Ես կը սիրեմ կռիւը եւ արիւնը, կը սիրեմ ձի հեծնել ու արշաւել սարերն ի վեր,

եւ կը սիրեմ լերանց անկոխ ձիւնը և Վահագնի Տօնին կատարվ մրցումները... (Կ'ընդմիջէ) Մօտեցիր, Արտանուշ, սա մարդիկը տես, այնտեղ, մեհեանին պատերուն առջեւ: Ահա, հրապարակ մտան: Որքա՛ն վոշի կը հանեն: Կը տեսնե՞ս բարձրահասակ մարդը, երեւի լրտեսց առաջնորդն է: Ի՛նչ խառնիճաղանճ...

ԱՐՏԱՆՈՒՇ. — *Աչքերս լաւ չեն զօրեր, աղջիկս, ի՞նչ կ'ընեն հրապարակին վրայ:*

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — *Հրապարակն ալ անցան: Բարձրահասակ մարդը առանձին այս կողմ կը բարձրանայ: Ի՞նչ տարօրինակ հագուստ: Ահա, պալատին մեծ դարպասէն կ'անցնի:*

ԱՐՏԱՆՈՒՇ. — *Հիմա կրնամ պրոշել (Իրար անցած) ի՛նքն է, ի՛նքը...*

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — *Ո՞վ:*

ԱՐՏԱՆՈՒՇ. — *Օտարականը:*

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — *Այս մա՞րդն է ուրեմն Օտարականը: Պալատ մտաւ, թերեւս ողջոյնի արարողութեան սիրտ պար: Երանի թէ չուտ վերջացուցած չըլլայր, կ'ուզեմ դինքը մօտէն տեսնել: Զինուոր մը դրկէ, Արտանուշ, թող ներկայ ըլլայ վաղուան ողջոյնին:*

(Արտանուշ գլուխ կու տայ եւ հեռանալու վրայ է: Զինուոր մը ներս կը մտնէ եւ, ձեռքերը կուրծքին խաչաձեւած, կը խոնարհի:)

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — *Խօսէ՛:*

ԶԻՆԻՈՐԸ. — *Բարբարոս մը կը խնդրէ Սահնա-Դուխտին ներկայանալ:*

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — *Առաջնորդէ այստեղ:*

Բ. ՏԵՍԱՐԱՆ

ՆՈՅՆ ԱՆՁԵՐԸ ԵՒ ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ

(Օտարականին հագուստը՝ արաբական տարազ, երկար զգուն, լայն գօտի, բրդեայ շերտաւոր վերարկու, ակալ-ֆէյֆիէ եւն.:)

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — (Ա.ջ ձեռքը բարձրացնելով) *Խաղաղութիւն այս յարկի՛ն...*

ԱՐՏԱՆՈՒՇ. — (Մեծ ակնածանքով կը խոնարհի:)

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — (վերէն վար զննելէ ետք) *Տաբօրինակ ողջոյն, առաջին անգամ կը լսեմ, Օտարականի: Այդպէ՞ս կ'ողջունեն արքայադուստր մը ձեր երկրին մէջ:*

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — *Մենք այդպէս կ'ողջունենք ամէն երկրի մէջ եւ ամէնքը: Խաղաղութիւնը ճամբորդներու առաջնորդող աստղն է:*

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — *Ճամբորդ ես ուրեմն, այո՞: Լաւ եմ քու մասիդ, թէեւ, ոչ՝ իբր ճամբորդ: Ինչ ալ ըլլայ, սակայն, իբր ճամբորդ մը այս քաղաքը ոտք դնէ, առաջին օրն իսկ պարտաւոր է ներկայ ըլլալ Արքային ողջոյնի ապարոյրութեան եւ յայտնել իր հպատակութիւնը: Ըսին թէ օրերէ ի վեր մեր քաղաքը կը ջլատուի, ինչո՞ւ չներկայացար մինչեւ հիմա:*

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — *Այն որ ղիս ղրկեց, հրահանգ տուաւ այցելել նախ անոնց որոնք երկար, շա՛տ երկար տաճնէ ի վեր իր ողջոյնին կը սպասեն:*

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — *Մէկուն կողմէ՞ կու գաս:*

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — *Յայտնի է, Իշխանուհի:*

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — Որո՞ւն:

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — Իմ Արքայ Տէրոջս:

ԱՐՏԱՆՈՒՇ. — (Մէկուսի) Օրհնեալ ըլլայ իր անունը:

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — Սուրհանդա՞կ ես:

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — Դեսպան:

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — (Արհամարհաճոխ կրկին գընճեղէ ետք) Արքայէ դեսպա՞ն... Երեւի հեռաւոր եւ անծանօթ աշխարհէ մը դեսպանը:

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — Աշխարհներու Տէր, Արքայից-Արքային դեսպանը, Իշխանուհի:

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — Արքայից-Արքա՛յ... Միայն մէկ անձ կը ճանչնանք այդ տիտղոսով. արքահօրս պինակից թագաւոր մը, որուն դեսպանները արքայավայել ճոխութեամբ կը հպարտին եւ մեծ չքախումբով ու թանկագին ընծաներով կը ներկայանան: Անոնցմէ մէկը, դեռ անցեալ տարի, մեծարժէք դերուհի մը նուիրեց ինծի, դեղին մաղերով և կապոյտ աչքերով աղջնակ մը, չեմ գիտեր ինչու, ոչ կ'ուտէր, ոչ ալ կը խօսէր և մեռաւ: Ուրիշ մը, զարմանալի թռչուն մը նուիրեց, որուն համար ըսին թէ երբ աչքերը կուրցնեն, հրաշալիօրէն կ'երգէ: Ես իմ ձեռքովս եւ մեծ պղուչութեամբ կուրցուցի, քայց ան մեռաւ: Իսկ դուն որ այդքան մեծ անձի մը կողմէ կու գաս, ի՞նչ նուէր բերիր Հայոց Աշխարհի Արքային:

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — Ամենաթանկագինը զոր առած ըլլայ ոեւէ արքայ. խաղաղութիւն...

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — Արդարե՛ւ թանկագին նուէր, Օտարական, թէեւ, մեզի համար բոլորովին անպէտ,

որովհետեւ խաղապատճէնն՝ ունի՛ մեր Աչխարհը չնորհիւ արքահօրս բանակներուն:

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — Զո՛յչ, Իչխանուհի, այն գոլ ես կը բերեմ չի նմանիլ բանակներու չնորհած խաղապատճեան: Իմ Տէրոջս նուէրը սիրոյ գաչինքն է մարդոց եւ ազգերու մէջեւ, բայց, նաեւ, ահաւոր հրդեհ ուր արքահօրդ բանակները կրնան հալիլ, ինչպէս ձիւնը արեւին ջերմութեան մէջ:

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — Ի՛նչ յանդուգն լեզու...

ԱՐՏԱՆՈՒՇ. — (Աղաչաւոր) Սահնա-Դո՛ւխտ... Սահնա-Դո՛ւխտ...

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — (Արտաւուշին) Մեր պալատին մէջ դեռ ոչ մէկ դեսպան համարձակեցաւ այս ձեւով խօսիլ: Թող ըսէ բացայայտ թէ մարտի հրաւէր բերաւ:

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — Սիրոյ պատգամ, Իչխանուհի, ամէն երկրի խոնարհներուն, եւ սիրոյ հրաւէր՝ պալատներու զարձունքէն անոնց վրայ իչխողներուն: Իմ Տէրս ըսաւ. «Հասեր է ժամը երբ ամէն տեղ խոնարհներն իրենց ղլուխը պիտի բարձրացնեն եւ իչխողներն իրենց ղլուխը խոնարհեցնեն: Եկեր եմ Տէրոջս անունով այդ պատգամը հաղորդել Հայոց Աչխարհի Արքային եւ, մանաւանդ քեզի, Սահնա-Դուխտ: Դուն ալ իչխող ես, բայց, կին: Եկայ որ բախեմ կնոջ մը սրտին դռներուն եւ ան խոնարհի վերջապէս մարդոց տառապանքին վերջայ: Տէրոջս պատգամը արդէն անապատէ անապատ եւ լեռնէ լեռ անցաւ եւ, ինչպէս սանձակոտոր մրրիկ, աչխարհները ղղրդացուց եւ մարդոց հոգիները վոխարկեց: Անիկա նման է դաչտագետնի կրակին ուր անպարտելի թափով կը տարածուի, իր ճամբուն վրայէն ցամքն

ու փուչը մաքրելով: Բայց նման է նաեւ բարեբար անձ-
նեւին որ ձեր լեռներէն կ'իջնէ եւ պապակած խոնարհ
գաչաները կ'ոտոտէ: Սահնա-Դուխտ, եթէ քեզի դիմեցի,
կը հաւատամ որ սրտիդ դռները վերջապէս պիտի բաց-
ուին եւ քու մէջտդ ու այս պալատէն պիտի իջնէ
ապաստութեան եւ սիրոյ բարեբար անձրեւը Հայոց Աշ-
խարհին վրայ:

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — Խորհրդաւոր է լեզուդ, Օտա-
րական, եւ ինծի համար բոլորովին անհասկնալի:

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — Հասկնալի կը դառնայ երբ դիտ-
նաս սիրել:

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — Ինչ որ մեր քուրմերը ըսին
ճիշդ է ուրեմն. նոր կրօնքի մը քարոզիչն ես, Օտարա-
կան, ոչ թէ ապրքայի մը դեսպանը, որովհետեւ, Թո-
ղունք ընծաներդ, չէ՞ որ մէկ հատ հետեւորդ անգամ
չունիս:

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — Հարիւրաւորներ նոյն իսկ այս
քաղաքին մէջ:

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — Ողորմելի ամբո՞խը որուն հետ
քիչ առաջ հրապարակէն կ'անցնէիր: Բայց ատոնք ար-
քահօրս ամենախեղճ հպատակներն են, չատերը դերվի
եւ բնական է որ չհամարձակէին մինչեւ պալատ բարձ-
րանալ քեզի հետ:

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — Ճիշդ ատոնց համար եկայ եւ
կ'ուզեմ հիմա հետդ խօսիլ, որովհետեւ, եթէ արքա-
հօրդ սպրուկներն են, նաեւ հետեւորդներն են իմ Տէ-
րոջս եւ իր սիրելիները...

Գ. ՏԵՍԱՐԱՆ

ՆՈՅՆ ԱՆՁԵՐԸ, ՊԱԼԱՏԱԿԱՆ ԴՊԻՐ, ԱՌԱՋԻՆ ՓՈՒՐՄԸ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ

ԶԻՆՈՒՈՐ ՄԸ. — *Պալատական դպիրը կը խնդրէ անմիջապէս ներկայանալ:*

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — *Թող դայ:*

ՊԱԼԱՏԱՆ ԴՊԻՐԸ. — (*Կը մտնէ եւ կը խոնարհի:*)

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — *Խօսէ՛:*

ՊԱԼԱՏԱՆ ԴՊԻՐԸ. — *Փրմապետին անունով կը խօսիմ. այս մարդը խաբեբայ է եւ ոճրագործ: Մեր քուրմերէն մէկը սպաննել տուաւ: Ահա վկան* (*ցոյց կու տայ Առաջին Փուրմը:*)

ԱՌԱՋԻՆ ՓՈՒՐՄԸ. — (*Կը խոնարհի*) *Սահնա-Դուխտ, կը վկայեմ, Անահիտին սպասարկող ընկերներ էինք սպաննելուին հետ: Դիակը այս առուոյ գտանք կարմիր-Քարայրին մօտ, ուր Օտարականն ու իր հետեւորդները կը հաւաքուին ամէն գիշեր եւ կը գաւազրեն:*

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — *Ո՛վ քուրմ, Անահիտին սպասարկող մը կրնա՞յ ճշմարտութիւնը սպաննել: Մեղանչեցիր նոյն իսկ Անահիտին դէմ:*

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — (*Պալատական Դպիրին*) *Խօսէ, ի՞նչ է Փրմապետին խնդրանքը:*

ՊԱԼԱՏԱՆ ԴՊԻՐ. — *Ոճրագործին անմիջական դըէ-խաւորումը, Սահնա-Դուխտ:*

ԱՐՏԱՆՈՒՇ. — *Երբեք, աղջիկս, երբեք պիտի չթաթխես ձեռքերդ անմեղ արեան մէջ: Ես ալ կը վկայեմ թէ Օտարականը անմեղ է:*

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — Շլթայի զարկէք ու բանտարկեցէք մինչեւ հայրս վերադառնայ:

(Զինուորները Օտարականը կը շրջապատեն եւ կը տանին: Պալատաւ Դպիրը եւ Առաջին Խուրմը կը խոնարհին եւ կը հեռանան:)

Դ. ՏԵՍԱՐԱՆ

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ ԵՒ ԱՐՏԱՆՈՒՇ

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — (Պատշգամի եզերքին կը մօտենայ) Տարօրինակ մարդ. դեսպա՞ն թէ քարոզիչ, քարոզի՞չ թէ ոճրագործ... Շատ լաւ վճռեցի, այնպէս չէ՞, Արտանուշ, փոխանակ դլխատուելու, առայժմ պիտի բանտարկուի դեռնաւորին մէջ:

ԱՐՏԱՆՈՒՇ. — Մի հաւատար Քրմապետին, անմեղ է, Սահնա-Դուխտ, արձակել տուր:

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — Այլեւս պէտք է սպասել արքահօրս վճռին: Եթէ իրապէս դեսպան է եւ մարտի հրաւէր բերաւ, կը վտարէ մեր երկրէն: Իսկ եթէ խաբեբայ է եւ ոճրագործ, դահիճները կրնան իր գլուխը շատ շուտով կորզել: (Խնդալով) Տեսնենք իր հպարտ եւ սպառնալից լեզուն պիտի պահէ՞ տանջանքին տակ, երբ մարմինը անխնայ պրկուի եւ ոսկորները չորճլուելու նման ճաքճքաւեն:

ԱՐՏԱՆՈՒՇ. — կը սոսկամ, Սահնա-Դուխտ, անմեղի մը տանջա՞նքն ալ քեզ կը ծիծաղեցնէ:

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — Եթէ կը հաւատաս, որ անմեղ է, մի՛նորդէ հօրս մօտ: Բայց, անմեղ կամ ոչ, պիտի չմոռնամ Օտարականը իր ծիծաղելի հպդուստով, իր

համարձակ չարժուձևով եւ իր խորհրդաւոր լեզուով։ Երբ կը ժպտի, կարծես զայրացած է. երբ կը սպառնայ, իր ցասկոտ բառերը հեշտալուր երգի մը պէս ականջնիդ կը զգուեն եւ հակառակորդը կը չուարեցընեն։ Ապառնուշ, կ'ուզե՞ս չխոսիլ ըսեմ, իմ վրաս անբացատրելի ազդեցութիւն գործեց Օտարականը։ Իր նկարչութեանը քանի մը անգամ չուարեցայ եւ չիմացուեցաւ հարկ կրցի ծածկել, իր տարօրինակ դեսպանութիւնը կամ իր խրթին բառերը ծաղրելով...

ԱՐՏԱՆՈՒՇ. — (Սարսափահար) Ծաղրեցի՛ր զինքը...

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — Է՛հ, զոհ չե՞ս, իր կեանքն ալ վտիտեցի։ Ախտս, սակայն, եթէ արքահայրս զինքը ըսպաննել տայ։ Պիտի խնդրեմ, ընդհակառակը, որ ինծի նուէրէ իբր զերի։ (Կը դառնայ դուրսի տեսարանին եւ կը մենախօսէ) Ի՛նչ հաղուագիւտ զերի մը կրնայ ըլլալ։ Գեղադէմ է, բարձրահասակ ևս, Յոյն Եօանէսեանին չափ բանիէտ։ Նայուածքը մանաւանդ։ Ահ այդ վառող, անխնայ աչքերուն կախարդիչ նայուածքը, որ հրաչէկ նեռի պէս աչքերուս կը մխուէր եւ հոգիս կը խառնէր...

ԱՐՏԱՆՈՒՇ. — (Մէկուսի) Ծաղրե՛ց Տիրոջը հաւատարիմ ծառան... Համարձակեցաւ ըսել թէ թռչուն մը կուրցուց իր ձեռքով... Բայց, ահա կը խոստովանի նաեւ թէ ազդեցաւ անոր ներկայութենէն։ Տէր իմ, որքա՜ն վեհացած կակղեցա՜ւ այս աղջկան ապառաժ սիրտը. որքա՜ն ինքզինքս մտքին մէջ լուսոյ մէկ հատիկ չզգացի... Դո՛ւն ղիտես, դո՛ւն կարող ես այդ հրաչքին...

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Յ Ր

ԵՐՐՈՐԴ ԱՐԱՐՈՒԱԾ

(Ցերեկ. մութ բանտի մը մէջ: Աջ կողմը դուռ: Գետինը ջուրի փարչ եւ հողէ աւօթ:)

Ը. ՏԵՍԱՐԱՆ

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ ԵՒ ԳԵՐԻ ՄԸ

(Օտարականը անշարժ նստած է ձախ կողմի պատին տակ, ձեռքերն ու ոտքերը շղթայուած, ակնապիկը լուսամուտին վրայ: Գերին — սրունքները մերկ, գլխաբաց, խոշոր օղեր, կարճ շապիկ եւ գօտի — փարչը կը լեցնէ ձեռքի սափորէն եւ կը մօտենայ աւօթին:)

ԳԵՐԻՆ. — *Է՛, Օտարական, մինակ ջուրո՞վ կ'ապրիս. հայկէ չես մօտեցե՛ր: Չհաւնեցա՞ր:*

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. —(Չպատասխաներ:)

ԳԵՐԻՆ. — (Գօտիէն լաւաշի կտոր մը հանելով) *Ահա թարմ հաց: Օ՛խ, անուշ ալ կը հոտի, հա՛...* (Գլխով առաստաղը ցոյց կու տայ) *վերի հաց է: Վերը՝ լաւ կը ճաշեն, իսկ վարը... հըմ... Սա տեսնեմ:*

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — (Չպատասխաներ:)

ԳԵՐԻՆ. — *Չե՞ս ուտեր: Հոգ չէ, քու տեղդ ուտող կը ճարուի:* (Լաւաշը կը ծալլէ եւ կը սկսի ախորժակով ուտել) *Երեւի չվարժուեցար մեր պալատի ճաշերուն, հա՞: Է՛հ, մենք, բանտին ծառայողներս, ասս ալ չուենինք: Բանտարկեալներու հէրն ու մէրը ճաշ կը բերեն*

ու մենք ալ աւելցուքովը կը կերակրուինք: Գէշը ան է որ օտարական ես, հէր ու մէր չունիս, ոչ ալ ես՝ աւելցուք: Հը՛մ, չե՞ս խօսիր: Անտառ պէտք է որ գարունքի ծիտին պէս ճրճռաս, չէ՞: (Կը ծիծաղի եւ յանկարծ կ'իջեցնէ ձայնը) Լսեցի քեզ մէկ անգամ, այնտեղ, անտառին մէջ: Գործը խօսելու որ գայ, էն լեզուանի քուրմը արժանի չէ ոտքիդ կապերը քակելու: Բէ՛հ, բէ՛հ, ի՛նչ խօսեցար, ի՛նչ համով խօսեցար: Ես որ լացն ինչ է չեմ գիտցած, մեռնիլ լացով կնկան պէս արցունք թափեցի...

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — (Ընդոստ բարձրանալով) Գերի, լսեցի՞ր ուրեմն Տիրոջս խօսքը: Իմ եղբայրս ես...

ԳԵՐԻՆ. — Կամաց, ա՛յ մարդ, կամաց, բարձր մի խօսիր: Այո, կարմիր-Քարայրին մէջ ալ այդպէս խօսեցաւ. «Գերիներ, հալածեալներ, ղրկեալներ, եղբայրներդ ու քոյրերս էք...» ու ես ալ լացի. չատերը լացին: Բայց ատոնք կարմիր-Քարայրի խօսքեր են: Այստեղ... հը՛մ... այստեղ մեծերը կը խօսին. թագաւոր, իշխան, քրմապետ: Վա՛յ քեզի պէս չիմարին որ իրենց դէմ լեզու չարժեց: Գիտե՞ս ինչ կ'ընեն...:

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — (Կը նստի առաջուան դիրքով:)

ԳԵՐԻՆ. Կը նեռանն այս բանտը: Օրին մէկն ալ պալատին քուրմն ու դահիճները կու գան ու անխելք ապստամբը կը մերկացնեն ու լաւ մը կը ծեծեն, մինչեւ որ մեղայի գայ: Ջեկա՜ւ. կուրծքը կ'առնեն երկու տախտակի մէջ ու կը սկսին սեղմել, հա՛ սեղմել, հա՛ սեղմել, մինչեւ որ յանցանքը խոստովանի, կամ կռնակը ու կուրծքը իրար փակչին: (Գետնի աւօթէն լաւաշի կտոր մը վերցնելով) Հարկաւ աս ալ պիտի չուտես: Ներեվի հաց չուտողը կը հաւնի՞ չուկ-չոր հացին: Է՛հ, դուն չհաւնիս, ես կը հաւնիմ: Ես չհաւնիմ, երախտանե-

ըլա կը հաւնին: Անօթի են, անօթի: (Լաւաշը կ'աճեցնէ շապիկին մէջ): *Գալէդ ի վեր, տունով տեղով կէս-կուչտ կէս-անօթի ենք: Ինչո՞ւ բերանդ կղպեր ես: Հոպը չէ որ անօթի մնանք, չէ՞: Հապա կ'ըսէիր որ կշտացուցէք անօթիները... Պղինձ, արծաթ ոնէ դրամ չունի՞ս վրադ, երթամ ուտելիք դնեմ, դուն ալ կշտանաս ես ալ... Զարմանալի անասուն է, հա՛... ոչ կ'ուտէ ոչ կը խօսի: Աչք է տնկեր աղ ծակին ու կը նայի, հա՛ կը նայի... Վեր նայելու տեղ, վար նայէ, մա՛րդ: Կը տեսնի՞ս սա սեւ կեղտը. չորցած արիւն է: Քեզմէ առաջ ուրիշ ապաստամբ մը կար այս թանտին մէջ: Ի՞նչ էր յանցանքը չեմ դիտեր բայց, ամիսներով մնաց եւ, օր մըն ալ, ծեծ ու տախտակ: Մղկտուող եղան պէս կը պոռար: Տախտակին չդիմացաւ ու մեռաւ: Գետնի սեւն ալ իր արիւնն է: Ախո՛ս, լաւ մարդ էր: Իր տունէն ես կրեցի ուտելիքը, կէսը իրեն համար, կէսէն աւելին՝ երախաներուս:* (Սափորը կը վերցնէ) *Պիտի երթամ: Տուր տեսնեմ մէկ երկու պղծաթ տուր... Չի տար, կծծի է մարդը: Իրաւունք ալ ունի, դրամն ինչո՞ւ ծախսէ, այսօր չեղաւ վաղը պիտի մեռնի. վաղը չեղաւ, մէւս օր: Լաւ է որ մեռնի...* (Կ'ելլէ):

Բ. ՏԵՍԱՐԱՆ

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — (Միօրինակ եւ յուսահատ շեշտով) *Մ՛հ... վերջապա՛ւ... Ղրկեցիր մեզ, ո՛վ Տէր, որ անդադար պատգամդ քարոզենք... ազատ աշխարհի մը ծընունդը աւետենք մեր ճամբաներուն վրայ... Եւ կ'ևյ-*

նանք մէկիկ-մէկիկ, մեր ճամբուն ծայրը չհասած, քու պատգամդ կ'ըսատ... Ա՛հ, կը խոստովանիմ, ուժէս վեր է կռիւը, թշնամին՝ հսկայ Գողիաթ, պատատիկս, անապատին մէջ արձակուած քարոզ... Այս քարքարոտ ապրելը անարժան են ազատ ապրելու. իրենց բռնաւորնելը՝ խաւարի ծնունդ. իրենց ստրուկները՝ բռնութեան պաշտող... Նոյն իսկ անոնք որ երէկ իրենց ուրախութիւնը լացին վիս լսելով, վաղը դիակիս չուրջը պիտի պարեն, պիտի անիծեն քեզ, Տէր իմ... Ինչո՞ւ, ուրեմն, մեր ամէնուն տառապանքը: Ինչի՞ կրնայ ծառայել իմ դիակս... Ազատ թռչունի պէս աշխարհէ աշխարհ թռռելէ ետք, հիմա, թեւերուս սահմանն՝ չորս պատերը այս խաւար բանտին... Ուզեցիր որ կեանքի լոյսդ տանինք կոյսերուն. ի՞նչ եղաւ, սակայն, իմ կեանքիս լոյսը... Գիտեմ, սա չորը անոր վերջին պատառիկն է... Գիտեմ, բարբարոսները դիս ալ պիտի սպաննեն, ինչպէս սպաննեցին չատերը քու սիրելիներդ... Բայց, մեռնի՛լ... մեռնիլ այսպէս... մեռնիլ անյայտ քանտի մը խորը... մեռնիլ ապարդիւն մահով... լքուած ու մոռցուած... Եւ լքուած նոյնիսկ քեզմէ, ո՛վ Տէր... Գոնէ դէմքդ ցոյց տուր, գոնէ ուժ տուր որ քաջութեամբ մեռնիմ, գոնէ ժպիտդ տեսնեմ հոգեւարքիս մէջ: (Յանկարծ, շղթաները ցնցելով ոտքի կ'ելլէ եւ կը սկսի խօսիլ յարաճուն յուզումով) Ո՛չ, ո՛չ, մի ստեր, այլ է պատճառը որ այսպէս խօսեցնել կու տայ քեզի: Խոստովանէ որ այն անիծեալ օրէն ի վեր, մեղապարտ կիրք մը որդի պէս կոյն դրաւ սրտիդ մէջ, եւ կասկածը հաւատքիդ իւնը կրծեց ու փոշի դարձուց: Այո, պէտք է խոստովանիմ. ես դաւաճանեցի լինձի յանձնուած աւանդին. ես ինկայ, բանտին խաւարէն ալ առաջ, տա-

բակոյի մթութեան մէջ... Սի՛րտ, սի՛րտ, բարբառոնները չսպաննած, ես ինքս պէտք է սպաննեմ քեզ, սպականած սիրտ: Դուն բոլոր մարդոց սէրը ունեցար քեզի առաջնորդ, լեցուած էիր ազնուագոյն աշխատանքի մը սիրով, եւ դուրս նետեցիր այդ սէրը անպիտանքին, եւ լեցուեցար փոքրոդի կրքով մը. մէկ հատ անմատչելի կնոջ, անյոյս եւ յիմար սիրով: Պէտք է տանջեմ ինքզինքս, հրաշէկ երկաթներով հոգիս թող խարտանեն, կրկնեմ օրը տասն անգամ, հազար անգամ. դաւեցիր Տիրոջդ, դաւեցիր թշուառ մարդկութեան, սպաննէ սիրտդ... (Կը նատի առաջուան դիրքով) Սպաննել սի՛րտը... Մէթէ կարելի՞ է սպաննել ու լռեցնել սիրտը... Մէ դատեր զիս խստութեամբ, Տէ՛ր... Դուն միայն կը հասկնաս մարդոց տկարութիւնը... Ներէ, ներէ, փորձեցի ստել ու խաբել նոյն իսկ քեզ: Ի զուր դանդաղեցայ այս բանտէն ուր, ընդհակառակը, երջանիկ եմ... Իր մթութենէն, զոր փարատեց հեթանոս աղջկան մը լուսաւոր դէմքը... Ես ծանր-դատ կապանքներս, եւ սակայն, զիս ազատ ձգեցին որ էւ վրայ խորհիմ, զինքը երազեմ ու կանչեմ անդադար. զգամ անոր ներկայութիւնը իմ չուրջս... Այս բանտը՝ արդար պատիժ, բայց նաեւ վերջին չնորհ ինծի համար... Այս սեւ պատերը՝ դերեզման իմ մեղապարտ սիրոյս, բայց նաեւ իմ երջանկութեանս... Սահնա-Դուխտ, ի՛նչ բարբարոս անուն, եւ ի՛նչ քնքոյշ անուն... ի՛նչ զարհուրելի սէր, եւ սակայն, ի՛նչ անուշ սէր...

Գ. ՏԵՍԱՐԱՆ

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ, ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ: ԲԱՆՏԱՊԵՏԸ ԵՒ ԵՐԿՈՒ ԶԻՆԻՈՐ

(Սահնա-Դուխտ ներս կը մտնէ: Բանտապետն ու զինուորները իրեն կը հետեւին)

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — (Ապշահար, տեղէն բարձրանալով) *Պատրա՞նք... երեւո՞յթ...*

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — (Բանտապետին) *Բանդեցէք չղթան:*

(Զինուորները կը սկսին շղթան բակել:)

ԲԱՆՏԱՊԵՏԸ. — (Սարսափած) *Հապա Քրմապե՞տը... Ի՞նչ պատասխան տամ իրեն, Սահնա-Դուխտ: Չէ՞ որ հրամայեց խիստ կերպով հսկել...*

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — *Ե՛ս մխայն կը հրամայեմ այս պալատին մէջ: Բանդել տուր եւ հեռացիր:*

(Բանտապետն ու զինուորները մուրճի հարուածներով շղթան կը բակեն եւ կը հեռանան:)

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — *Ազատ ես, Օտարական, կրնաս մեկնիլ:*

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — (Յանկարծական ուրախութեամբ) *Ե՞ս... ազա՞տ... ազա՞տ...*

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — *Բոլորովին ազատ:*

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — *Կրնա՞մ քաղաք իջնել:*

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — *Ոչ ոք պիտի արգիլէ, բայց պէտք է հեռանաս քաղաքէն ալ: Պարխապէն դուրս, մեծ ճամբուն վրայ, Թամբուած ձի մը պիտի գտնես եւ դերբ-*

նեղէս մէկը: Իջևանէ իջևան ձիերը պիտի փոխէք ու մեր երկրին սահմանը հասնիք: Աճապարէ:

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — (Աշխոյժով կը մօտենայ դրան, բայց շէմքէն ետ կը դառնայ:) *Ապա՞տ, ինչո՞ւ այս չնորհը, Իչխանուհի, չէ՞ որ դուն բանտարկել տուիր:*

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — *Ե՛ս բանտարկել տուի, եւ հիմա ե՛ս արձակել կու տամ:*

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — (կրկին շարժում մը կ'ընէ դէպի դուռը) *Անկարելի է, չեմ կրնար հեռանալ:*

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — *Ինչո՞ւ: Չե՞ս պիտեր թէ տանջանքն ու թեւեւս մահը կը սպասեն այս պատերուն մէջ:*

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — *Այս պատերէն դուրս, մահէն աւելի սոսկալին կը սպասէ ինծի. խղճի յաւիտենական տանջանքը:*

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — *Ի՞նչ պատճառաւ:*

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — *Պատճա՞ռ... Քեզի սպասնացող վտանգը, Իչխանուհի: Չլսեցի՞ր, Քրմապետին աչքը վրաս է: Երբ որսը ձեռքէն խուսափի, չյայտնե՞ր Արքային թէ ո՞վ արձակեց եւ փախուստս դիւրացուց: Քրմապետը մինակ իմ արեանս կը ցանկայ: Ազատութեան գընով ա՞նձդ վտանգեմ: Չեմ ուզեր...*

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — *Կ'ուզես որ ե՞ս պարտական մընամ անմեղ մարդու մը արեան: Մինչեւ օրերուս վերջը ե՞ս տանջուիմ խղճի խայթով: Հեռացիր, ոչ մէկ վտանգ կը սպասէ ինծի: Եթէ Քրմապետը խօսի, Արքան իր աղջիկն ալ կը լսէ: Հեռացիր:*

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — *Երթեք:*

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — *Կը պահանջեմ որ հեռանաս:*

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — Կը մնամ ու ես ալ կը խօսիմ Աբքային: Յանցապարտն է որ իր պատիժէն կը վախնայ, իսկ ես ոչ մէկ յանցանք գործած եմ:

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — (Տիրական շեշտը մէկէն կորսընցուցած) Կը պաղատիմ որ հեռանաս:

ՕՏԱԱԿԱՆԸ. — Իշխանուհի՛...

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — Սահնա-Դո՛ւխտ...

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — Յաղթեցիր Սահնա-Դուխտին...

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — Մի խօսիր:

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — Պէտք է խօսիմ, պէտք է յայտնեմ, պէտք է լսես ամէն ինչ... Այն օրէն որ վճռեցի քեզ բանտարկել, բանտարկուեցայ ես ալ զարմանալի կախարդանքի մը մէջ...

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — Ի՞նչ կախարդանք:

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — Կախարդանքը ձայնիդ, որուն արձագանգը ամէն օր աւելի եւ աւելի քաղցր հնչեց ականջիս, թէեւ ոչ մէկուն ձայնը լսած էի ձայնիդ պէս խրոխտ: Երբի մը նման խօսքերդ կրկնեցի չարունակ, մինչեւ ոչ ոք համարձակած էր առանց խստութեամբդ լինծի խօսք ուղղել: Զանազի կուռիլ եւ պատռել ինքզինքըս, ես որ արքայադուստր մըն եմ, ես որ այնքան հպարտ էի, բայց անօգուտ: Կախարդանքը, քու կախարդանքդ, հսկայ արծուի մը պէս թեւերուն մէջ սեղմեց ու այլեւս չթողուց ինծ:

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — Ի՞մ կախարդանքս... Լռէ՛, Սահնա-Դուխտ, հիմա ես է որ կը պաղատիմ, լռէ՛:

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — Կախարդանքը առաջին ակնարկիդ, զոհասեղանի սուրին պէս հատու, որ սրտիս մըխուեցաւ: Փորձեցի վանել աչքերդ, բայց իմ օրերս խռովեցին ու մինչեւ երազներուս մէջ ինծ հալածեցին, ես

որ ոչ մէկ ակնարկի տակ, ոչ մէկ անձի առջեւ խոռվք ղպացեր եմ...

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — Վախցիր, անխոհեմ աղջիկ, դիտե՞ս որքան վտանգաւոր են ըսածներդ:

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — Ա՛հ, դիտեմ, լաւ դիտեմ, եւ չեմ վախնար ասելին ըսելու վտանգէն: Մինչեւ այն բախտաւոր ժամը, երբ մեր առաղներն իրարու հանդիպելեցան, ամէնուն համար եւ ինծի համար օտար էին, բայց այդ օրը իմ սրտիս մխակ մտերիմը դարձար: Դո՛ւն առաւելեցուցիր թէ սիրտ ունիմ, դո՛ւն բացիր անոր դռները, դո՛ւն սիրեցիր անոր...

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — Սահնա-Դո՛ւխտ, Սահնա-Դո՛ւխտ, բաւական չէ՞ տառապանքը զոր կրեցի: Եթէ դիտնաս թէ ինչո՛ւ եւ ովքո՛ն համար տառապեցայ... Ա՛հ, ես արժանի եմ այս պատժին: Բանտիս մէջ ոչ մէկայն իմ Տէրս ուրացայ, ոչ մէկայն իր սիրելիներուն դաւաճանեցի, այլեւ...

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — Ինչո՛ւ լռեցիր: Գաղտնիք մը կայ լեզուիդ տակ: Արժանի չե՞մ վստահութեանդ: Ես իմ սրտիս գաղտնիքը ամբողջութեամբ չդրի՞ ոտքերուդ առջեւ: Ինչո՛ւ չես խօսիր...

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — Կը պաղատիմ, Սահնա-Դուխտ, մի տիպեր որ լեզուիս կապանքները քակեմ... Մի տանջեր մէկը որ արդէն չատ տանջուեցաւ...

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — Աւա՛ղ, իմ պատճառաւս...

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — Ոչ այն ձեւով որ կը կարծես... Ինչպէ՞ս ըսեմ...

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — Ըսէ որ կրնայի ազատութիւնդ վճռել, եւ հրամայեցի այս վերապը նետել, չդիտցի զարնել...

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — Մուցայ վիրապն ու չղթան...

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — Ես չմուցայ, եւ պիտի տանջուիմ մինչեւ որ քեզ ազատ տեսնեմ... Ուրդ է ժամանակը, ճճապարէ, հեռացիր...

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — Ո՛չ:

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — Շո՛ւտ, պէտք է հեռանանք:

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — Հեռանա՞նք...

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — Այո՛, պիտի հեռանանք մխասին:

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — Սահնա-Դո՛ւխտ...

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — Կարղադրած եմ որ պարխապէն դուրս Սահնա-Դուխտն ալ դնեմ եւ, ոչ թէ մէկ, այլ իր բազմաթիւ հաւատարիմներուն հետ: Անոնք մեզ պիտի հասցնեն Իշխան մօրեղբօրս քեռդը, ուր ոչ ոք կրնայ մեր հանդիստը խռովել. կամ անցնիլ Մարաց Աշխարհը. կամ, եթէ հաճոյ թուի քեզ, հայրերուդ Աշխարհը: Իմ ակռս ուր ալ որոշէ, հոն պիտի հետեւիմ: Ե՛ս ընտրեցի քեզ լինձի տէր, կրնա՞մ առանց տիրոջս ապրիլ: Քու երդիքդ այլեւս իմ հովանիս, քու աստուածդ՝ լինձի աստուած, քու կրօնքդ՝ իմ ճամբաս...

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — Զարհուրելի վորճութիւն: Ո՛վ Իշխանուհի, չես կրնար անցնիլ իմ ճամբէս: Չես հասկըցած իմ կրօնքս:

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — Զըսէ՞ր որ հասկնալի կը դառնայ, եթէ սիրել դիտնամ: Սիրեցի քեզ եւ հասկցայ կրօնքդ: Մե՞ղք գործեցի սիրելով: Չէ՞ որ սիրոյ կրօնքը քարոզեցիր, չէ՞ որ Տիրոջդ սիրելիները են հալածեալները, զերիները, թշուառները: Բայց, միայն անո՞նք: Քու կրօնքդ կ՝ապրիլէ՞ որ դիս սիրես: Կրնա՞ս զերիները

բէն աւելի թշուառ ընել պիտ, որովհետեւ պալատի մը մէջ ծնայ:

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — Միամիտ կ՚ե՛ն...

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — Միամի՞տ, ոչ, թէեւ ըլլամ պարտուած ու տկար կ՚ըլլամ ըլլամ: Գիտեմ թէ ինչ զոհեցի Տ՚Ալրոյէ բապինին վրայ: Զոհեցի իմ հպարտութիւնս, իմ հայրերուս աստուածները, իմ լեռներուս կարօտը, ու թերեւս Հայոց Աչխարհին թագը: Իսկ եթէ դո՛ւն չես հասկցած պիտ, պիտի հասկնաս երբ սիրես...

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — Կարելի՞ է չճանչնալ դեղեցկութիւնը քու հոգւոյդ:

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — Ըսէ ուրեմն որ կը սիրես պիտ... Ըսէ որ պիտի սիրես... Գոնէ ըսէ որ պիտի չմերժես եթէ ընտրեմ ամէն վերջ առուերուդ մէջ ապրիլ... Ո՛վ իմ հոգւոյս մտերիմը, աչքերդ այդ ամէնը չատոնց խոստացան, շրթներդ հիմա ինչո՞ւ չեն ուզեր խօսիլ:

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — Սահնա-Դո՛ւխտ, Սահնա-Դո՛ւխտ, եթէ խօսիմ, պէտք է յայտնեմ թէ իմ սրտիս խորն ալ դաղանիք մը կայ, զոլոր դանձերէն աւելի թանկագին, դոր եկար ու կորզեցիր...

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — Կը սիրե՛ս...

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — Բայց օրերով տանջուեցայ այս բանտին մէջ որ այդ սէրը սպաննեմ: Եւ պիտի սպաննեմ, Սահնա-Դուխտ:

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — Թշուառներուն թշուառն է Սահնա-Դուխտը...

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — Ձիւղ անոր համար որ թշուառ չըլլայ իմ սիրածս, պէտք է յաղթեմ այդ սիրոյն. պէտք է մերժեմ ու իմ ճամբուս հետեւիս: Ա՛հ, դժնդակ է այդ ճամբան, Սահնա-Դուխտ. վտանդներով ու թակարդնե-

քով լեցուն, ուրիկ ոչ մէկ կին կրնայ անցնիլ ինծի հետ: Անոր իշխաններէն մէկը՝ ահա այս քանաը: Ահաւոր ճամբայ, ուր մուրացկաններու լացը միայն կը լսուի, ուր գերիներն իրենց շղթաները կը կրծեն, ուր բորտանեը իրենց կեղտը կը թաւիեն: Ես իմ տէրոջս ուխտեր եմ մինչեւ կեանքիս վերջը անցնիլ եւ ազատութեան յոյսը տալ գերիներուն, եւ իմ Տէրոջս համբոյրը՝ բորտ ու մեղաւոր կանանց: Ուխտեր եմ միայն տալ եւ ոչինչ առնել: Մխիթարել ու ղրկուիլ ամէն մխիթարանքէ ...

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — Ա՛խ իմ սրտիս իշխանը, որքա՜ն գեղեցիկ ես երբ աչերուդ մէջ կրակ ու բոց կը վառէ: Որքան մեծ ես եւ ուժեղ, բոլոր իշխաններէն գոգս ճանչցեր եմ, երբ կը մարտնչիս սրտիդ դէմ. երբ կը վտրաես, սրտիդ հետ, արքայի մը աղջիկը տանջել: Ի զուր, սակայն: Յիմար չեմ ես. մատնեցիր սրտիդ գաղտնիքը: Իմ արեւս ես, եւ գիտէ մնամ լոյսիդ մէջ: Քու լոյսիդ աչքով ես ալ տեսայ ճշմարտութիւնը: Քու սրտոյդ պատճառով ես ալ սիրեցի թշուառները: Կրնա՞ս ապրիլել որ ճամբէդ գալեմ, յոյս տամ գերիներուն, Տէրոջդ համբոյրը՝ իմ մեղաւոր քոյրերուս... Արի՛, սիրական, արի՛, հետանանք: Պարիսպներուն տակ, մարդիկս ինծի կը սպասեն... Արի՛, երջանկութիւնը մեզ կը սպասէ ...

(Հեռուէն, շեփորի եւ թմբուկներու ձայն եւ շուներու հաչիւն: Ականջ կու տայ, սարսափահար:) *Որսի՞ գեւո՛ր... վերադարձա՞ւ... ուրիշ ո՞վ կրնայ ըլլալ: Սպասէ, հիմա կը տեսնեմ...* (վազելով դուրս կ'ելլէ:)

Դ. ՏԵՍԱՐԱՆ

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — Ահա նորէն մինակ եմ, եւ կը վախնամ մինակ մնալէն... Կը զարմանամ, սակայն, վտրձուքեան այս ահաւոր վայրկեանին, հոգիս այսքա՛ն խաղաղ... Ո՞ւր են իր տագնապները, ինչո՞ւ խիղճըս լռեց յանկարծ... Հրա՞շք... Կարծես նեղկայուքիւնով կը պղտմ, ո՛վ Տէր, եւ սիսկարար ձեռքդ կ'անցնի այրող ճակտէս, ու նորէն կը լսեմ ձայնդ, քու ա՛նուշ ձայնդ: Կ'ըսես թէ չդաւաճանեմ հայրենեաց սիրոյն, թէ ո՞ւր է իմ սէրս... Պէ՛տք է քու ձայնդ ըլլայ, որովհետեւ անարդանդի վայրը եւ աղջկան մը դէմքը ահա արտիս մէջ հաչտ նատեր են. որովհետեւ հաւատքը այնչափ ամուր չէ եղեր իմ մէջս, ոչքան այս վտրձուքինէն ետք... Կրնամ հիմա լեռները տապալել քեզի եւ իրեն համար: Ղրկէ դիս նորէն թշնամիներուդ դէմ, եւ բռնութեան ու դերութեան անէծքը սիտի ջընջեմ թշուառներու դլխէն... Եկո՛ւր, Սահնա-Դուխտ, եկո՛ւր, վտրձիչ աղջիկ, վերջացաւ վտրձուքիւնը: Եկո՛ւր, լեղուիս կապանքները սիտի քակեմ եւ քանի համարձակ, թէ կը սիրեմ քեզ: Թէ սիտի թոթռուենք մեր նրբաններուն վրչին եւ միասին հեռանանք այս հիւրամեծ քաղաքէն: Բայց մենք սիտի մնանք քու Աչխարհիդ լեռներուն մէջ, կռուինք ու յաղթենք միասին: Քու սէրդ իմ զօրավիդս եղաւ. մեր երջանկութիւնը՝ քու յաղթանակդ... Դո՛ւն յաղթեցիր, Սահնա-Դուխտ... Դո՛ւն յաղթեցիր իմ անուշ հարս... Եկո՛ւր, եկո՛ւր, կը սիրեմ քեզ, եկո՛ւր...

Ե. ՏԵՍԱՐԱՆ

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ, ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ, ԲԱՆՏԱՊԵՏԸ ԵՒ ԶԻՆԻՈՐՆԵՐ

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — (Յուզուած, ներս կը մտնէ, մխսեները կը հետեւին) *Հայրս է, հայրս... որմէն վերադարձաւ* (Բանտապետին) *Շուտ, չղթաները անցուր:* (Բանտապետն ու զինուորները Օտարականը կը շղթայեն եւ կը հեռանան) *Ի՛նչ վտիճանք, ի՛նչ աղէտ՝ այս անժամանակ վերադարձը... Մի արհամարեր դիս, ապահովութեանդ համար հարկ էր որ չղթայել տայի...*

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — *Լաւ լսիր, Սահնա-Դուխտ, թող ոչ մէկ վատատ ունենան քեզի դէմ:*

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — *Իմ աչքս, իմ սրտիս լուսանը, չեմ ձգեր քեզ չղթաներուս մէջ: Քու բանտդ այլեւս իմ բանտս է: Պիտի ապաւինիմ չուտով եւ կրկին դանեմ զիրար:*

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — *Չէ՞ որ դիտար դատանք վերջնական կերպով:*

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — *Մ՛իա, մինչ սեւ օր, երբ կը կարծէի թէ ամենէն լուսաւորը պիտի ըլլար...*

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — *Եկա՛ւ մնծի համար ամենէն լուսաւորը: Սահնա-Դուխտ, հարս իմ անուշ, սրտիս շղթաները այսօր վերցան, լեզուս ահա սկսա կը յայտնէ համարձակ...*

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — *Եւ իմ լեզուս... նորէն իմ լեզուս հրամայեց որ չղթաներդ նորոգեն...* (Հեկեկալով կ'իյնայ Օտարականին գիրկերուն մէջ:)

ՎԱՐԱԳՈՅՐ

ՉՈՐՐՈՐԴ ԱԲԱՐՈՒԱԾ

(Պալատին դահլիճն է: Խորը, սեւ վարագոյր: Վարագոյրին առջեւ, երեք աստիճանով արբայական՝ բարձրադիր գահ: Ա՛ջ կողմը՝ Սահնա-Դուխտին գահը, ձախ կողմը, Քրմապետին աթոռը: Սիւներ, արձաններ եւն.:)

Ա. ՏԵՍԱՐԱՆ

ՍԱՀՆԱ-ՏՐՈՒԿ, ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ, ՔՐՄԱՊԵՏԸ, ԻՇԽԱՆՆԵՐ, ՔՈՒՐՄԵՐ, ԿԻՆԵՐ, ԵՐԿՍԵՌ ՊԱՐՈՂՆԵՐ ԵՒ ԳԻՆԵԲԱՇԽ ԳԵՐՈՒՀԻ ՄԸ

Վարագոյրին հետեւէն կը լսուին լարաւոր նուագարաններ եւ երգիչներ:

ՍԱՀՆԱ-ՏՐՈՒԿ, գահին վրայ նստած: Տարազը՝ արբայական կարմիր վերարկու, մէջքին՝ ոսկեհիւս գօտի եւ սուր: Գլխաբաց, երկար մազեր, ճակտին շուրջը դափնեպսակ: Բազուկներուն՝ հաստ ապարանջան, ոտքերուն՝ ոսկեթել մուճակ:

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ, իր գահին վրայ: Ետեւը կիներ, աջ կողմը իշխանուհիներ:

ՔՐՄԱՊԵՏԸ, իր աթոռին առջեւ կեցած: Հագուստը՝ քրմական սպիտակ շապիկ, ուսերուն՝ սեւ վերարկու, ասեղնագործ նկարներով — արեւ, վիշապ եւ աստ-

դեր —: Իր հտեւն ու ձախ կողմը, հուրմեր եւ իշխանները:

ԳԻՆԵՒԱՇՀ ԳԵՐՈՒՀԻՆ, կարճ պարեգօտ, մերկասրունիք, մեծ օղեր, մազերուն շուրջը ժապաւէն: Խոշոր ասօր մը բռնած է գլխին վրայ եւ կանգնած՝ արքայական գահին աջ կողմը:

ՊԱՐՈՂՆԵՐ, կարճ պարեգօտ, հերարձակ, իրենց եակտին շուրջը ծաղկեպսակ: Գահին առջեւ շրջանակ կազմած, եւ ծնծղաներ հնչեցնելով, կ'երգեն ու կը պարեն: Երգին իւրաքանչիւր տողը տղաքը առանձին եւ աղջիկները առանձին կրկնելէ ետք, զոյգ զոյգ իրար կը դիմաւորեն եւ կը զարնեն ընկերոջը ծնծղային, մէկ աջ, մէկ ձախ ձեռքով:

Պ Ա Ր Ե Ր Գ

Ո՛վ Սահնա-Տրուկ,
Ո՛վ մեծ արքայ,
Արեւ անմահ,
Վահագնի տուրք:

Որսի ելար
Մասիսն ի վեր,
Մինչեւ ամպեր,
Խիզախեցար:

Զարկիր սարէն
Առիւծ, վիշապ,
Արծիւն հպարտ
Թուլս ամպերէն:

Լինիս աղեղիդ
Սեւաճայ ծով,
Նետըդ շանթով,
Կայծակ է ձիդ:

Աչիդ ունիս
Սուր հըրահան,
Եւ ատրուշան
Աչեր ունիս:

Ո՛վ Սահնա-Տրուկ,
Ո՛վ մեծ արքայ,
Արեւ անմահ,
Վահագնի տուրք...

ՍԱՀՆԱ-ՏՐՈՒԿ. — (Խոժոռ եւ սրտնեղ, պահ մը դիտելէ ետք պարողները) *Գինի՛:*

ԳԻՆԵԲԱՇԽ ԳԵՐՈՒՀԻՆ. — (Աստիճաններէն կը բարձրանայ եւ գինին կը ներկայացնէ: Սահնա-Տրուկ կուշտ մը խմելէ ետք, աւօթը կը վերադարձնէ Գինեբաշխին որ, առաջնութեան կարգաւ, աւօթը կը ներկայացնէ Սահնա-Դուխտին, Հրմապետին, Հուրմերուն, Իշխաններուն եւ կ'աւետանայ վարագոյրին ետեւ: Փիչ վերջը կը վերադառնայ աւօթը լեցուցած, եւ կը կանգնի առաջուան տեղը: Այս արարողութիւնը կը կրկնուի ամէն աւիգամ որ Սահնա-Տրուկ կը հրամայէ գինի բերել:)

ՍԱՀՆԱ-ՏՐՈՒԿ. — (Խմելէ ետք) *Դառն է այս գինին: Երկու օրէ ի վեր լինձի համար դառն է ամէն ինչ: Սուրը նառեր է սրտիս, եւ այս յիմարները տակաւին կ'երգեն ու կը պարեն: Վե՛րջ...*

(Նուագ ու երգ կը լռեն: Պալոդներըը կը բաշուին:)

ՔՐՄԱՊԵՏԸ.— (Բազկատաթոռէն կը խոնարհի) *Սրեղ չատ, Սահնա-Տրուխ, տուղ՛ մեր ա՛լ տուղը: Բարի ժամով ասոր ելար ու անժամանակ վերադարձար: Ո՞վ գողցար ուրախութիւնը ասոնց:*

ՍԱՀՆԱ-ՏՐՈՒԽ.— *Գաղան մը, Քրմապետ, աժդահար գազան մը: Տասերկի մէկ հարուածով անոնց գլուխը վշրեկի բայց, ասոնց յօշոտած էր երկու սիրական չունեցս: Տեսա՞ծ էիր հրեղէն աչքերով Յարալէզն ու ատամնաթիթ Բալէն, իմ անդին ոսկանննե՞րս: Յարալէզը այդ պալատին մէջ ծնաւ եւ գինքը մեղրով ու կաթով անուսի: Բալէն չունեցուս աղնուագոյնն էր. սրատես՝ լինչպէս արծիւ, արագ՝ լինչպէս ագռաւուած նետ: Սիտո՛ս, հաղար սիտո՛ս, չկան վերուքն ալ: Ոչ մէկ անգամ ոգան եղեր է այսչափ ճախորդ ու վատաբախտ լինծի համար: Աբդեօք Ահրիմանին չար ա՞չքն էր գարկած այդ լերան: Առաջին ագչան հազիւ սկսած, որսէ առաջնորդ մը գլորեցաւ խոխոջատաին մէջ: Ի՛հ, մարդը կրնայ ճարուիլ, եւ անմիջապէս ուրիշ մարդ մը առաջնորդ նշանակեցի: Յաջորդ առաւս գազանը դիմաւորեցինք. եթէ գիտնաս, այնպէ՛ս յարմար գիպքի մը մէջ: Բայց մեր ազեղները յանկարծ համայուեցան եւ ագռաւուած բոլոր նետերը չեղեցան: Մեր բաղուկները կարծես անոգ էին, տէրերը՝ վուխ եւ սուրերը ժանգոտ: Եւ Յարալէզն ու Բալէն, որոց աչքերուս երկու լոյսը, աչքիս առջեւ մեռան արիւնաքամ: Բայատրէ, Քրմապետ, դուն որ վհուկներու գազանիքը կը ճանչնաս, կրնա՞ր լեռը համայուած ըլլալ:

ՔՐՄԱՊԵՏԸ.— *Սահնա-Տրուխ, յաւիտեան կաց, իմաստութիւնը բերնովդ խօսեցաւ: Ոչ մէկ տարակոյս,*

Ահրիմանի չար աչքը այդ լեռան վրայ էր եւ որպէ ձախողեցաւ, բայց...

ՍԱՀՆԱ-ՏՐՈՒԿ. — Բա՞յց... Խօսէ՛...

ԿՐՄԱՊԵՏԸ. — Ելանէր թէ մէյն մէկ լեռ համայուած ըլլար ու մէյն որպէ ձախողէր:

ՍԱՀՆԱ-ՏՐՈՒԿ. — Խօսէ՛, Կրմապետ, ի՞նչ կրնայ ըլլալ աւելի ձախորդ քան արքայի մը անխտրունակ վերադարձը պատարշաւէն: Խօսէ՛:

ԿՐՄԱՊԵՏԸ. — Խօսի՛մ... խօսի՛մ... Զարքը նըւաստնալ է Հայոց Աշխարհի բոլոր լեռներուն, բոլոր դաշտերուն վրայ: Եթէ իր սեւ չուքը չվերցնես, վտանգի մէջ է ամբողջ Հայոց Աշխարհը:

ՍԱՀՆԱ-ՏՐՈՒԿ. — Ծերունի, Սահնա-Տրուկին վե՞րջը կը բանաս, փոխանակ վիշտը մեղմելու:

ԿՐՄԱՊԵՏԸ. — Ծերունի՛ն... ծերունի՛ն... յանճախ փորձեց Սահնա-Տրուկին աչքերը բանալ եւ չյաջողեցաւ: Ըսի. « Մի թողուր որ օտար կլօնքը տարածուի: Մի դրդռեր Անահիտին ցասումը »: Ըսի. « Մեր արեւին մխուած դաշոյն է այդ կլօնքը: Մեր Աշխարհին համար աղէտ՝ Մաքրամաքուր Անահիտին ցասումը»: Եւ ծերունին արհամարհեցիր, Սահնա-Տրուկ: Թոյլ տուիր որ եաուն պաչեն եւ Անահիտին ցասումը դրդռեն...

ՍԱՀՆԱ-ՏՐՈՒԿ. — Այդ, մեր հայրերուն օրէնքն է, Կրմապետ: Օտար աստուածներուն առջեւ մեր գլուխները բաց են. մեր հրապարակները՝ անոնց գարդարչնեւուն: Չեկա՞ն Յոյներ, չեկա՞ն Հնդիկներ ու Ասորիներ, չբերի՞ն իրենց աստուածները: Անահիտին ցասումը դրդռեցի՞ն: Թող գան ուրիշներ ալ: Մենք կը պարծինք որ Հայոց Աշխարհին մէջ ամէն ոք ազատ է իր աստծուն հետեւելու:

ԲՐՄԱՊԵՏԸ. — Նոյն իսկ այս պալատիՆ մէջ:

ՍԱՀՆԱ-ՏՐՈՒԿ. — Ըսէր, այս պալատին մէ՞ջ...

ԲՐՄԱՊԵՏԸ. — Չէ՞ որ նախորդ Տիկնանց-Տիկինը անարդ եսուին հետեւորդն էր ու մինչեւ մահ այդպէս մնաց: Ըսի յաճախ. « Այդ կինը իր ահաւոր մեղքով անէծք պիտի բերէ մեր վրայ: » Հեղնեցիր ծերունին, եւ ահա առաջին նշաններդ:

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — Բրմապետ, մեռեալ մա՞յրս կ'անարգես:

ՍԱՀՆԱ-ՏՐՈՒԿ. — (Սոսկումով) Լռէ՛, մի յիշեցներ ոգիներու սեւ աշխարհը: Գինի՛...

ԲՐՄԱՊԵՏԸ. — Ճիշդ է, Յոյներ, Հնդիկներ եւ ուրիշներ ալ լուծոյ աստուածներդը բերին եւ չարդիւեցիք որ ազատ կերպով անոնց տաճարները կանդնեն եւ հետեւորդ ունենան: Բայց անոնցմէ ոչ մէկը համարձակեցաւ Անահիտի պաշտամունքը ծաղրել, ոչ ալ Աստուածուհի Մօր գոլգոթան ապականել...

ՍԱՀՆԱ-ՏՐՈՒԿ. — Ինչ խօսակցա՞ր:

ԲՐՄԱՊԵՏԸ. — Ճշմարտութիւնը:

ՍԱՀՆԱ-ՏՐՈՒԿ. — Բացատրէ, ծերունի: Գիտեմ թէ թշնամի ես բոլոր օտար կրօնքներուն բայց, եթէ ճիշդ չեն լսածներդ, վախցիր ամենէն առաջ ի՛մ ցասումէս: Անահիտին Մեծ Բրմապետը, քեզմէ առաջ, եմ եմ: Իր պահապանին առջեւ, ի՛մս է առաջնութեան կարգը: Ի՛մս է պատժելու իրաւունքը ամէն սրբապիղծ ոճիր, ինչպէս նաեւ, ամէն չարախօս: Բացատրէ՛:

ԲՐՄԱՊԵՏԸ. — Սահնա-Դուխտը լինեմէ լաւ կրնայ բացատրել: Երբ պզտիկ եղար, ի՛նք փոխանորդեց քեզի, ի՛նք լսեց վկային բերնէն թէ Օտարականը, կարմիր - Բարայրին մէջ իր չուրջը կը հաւաքէր զոդերու եւ զե-

լինելու ամբոխը, եւ անոնց ձեռքով ապաննել տուաւ մէկը՝ Անահիտին նուիրական քուրմերէն: Եւ նորէն ինք, Տիկնանց-Տիկին Սահնա-Դուխտն էր որ, վկան լսելէ ետք, վճռեց Օտարականը բանտարկել այս պալատին մէջ: Մինչդեռ, մեհենական օրէնքով, քուրմի մը ապանելիքը պէտք է անմիջապէս դիահատուի: Այո, Սահնա-Տրուկ, որսալշաւդ ձախողեցաւ, որովհետեւ սրբապիղծը ոչ միայն իր ոճիրը չքաւեց այլեւ, եթէ չվերապատնայիր անժամանակ, վիրապէն ալ պիտի հեռանար անպատիժ: Եւ դիտե՞ս որուն հրամանով, Սահնա-Տրուկ...

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — Ի՛մ հրամանովս, Քրմապետ:

ՍԱՀՆԱ-ՏՐՈՒԿ. — Բեւեռք Օտարականը: (Սահնա-Դուխտին) Ինչո՞ւ հրամայեցիր որ այդ մարդը ազատ արձակեն:

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — Անմեղ էր:

ՍԱՀՆԱ-ՏՐՈՒԿ. — Դատեցի՞ր Քրմապետին առջեւ:

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — Դատեցի մինակ խղճիս առջեւ:

ՍԱՀՆԱ-ՏՐՈՒԿ. — Խղճ, յիմար ըսո՛ւք... Ի՞նչ է խղճը, պոռնէ վատահելի վկաներ լսեցի՞ր:

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — Երկու վկայ, որոնք վատահելի են Արքային համար ալ. Յոյն Եօանիտեան ու Արտանուշ Իշխանուհին:

ՔՐՄԱՊԵՏԸ. — Եօանիտե՛ս... Եօանիտե՛ս... նենգ Յոյնը որ, Օտարականէն ալ առաջ, բարբարոսներու երկրէն մեր Աշխարհը բերաւ խռովարարին կրօնքը... Որ մշակին ու իշխանին հաւասարութեան կը հաւատայ... Այն լեզուանի անկրօնը որ, մխանեցէն առաջ, Արտանուշ Իշխանուհին մոլորեցուց... Այն Արտանուշ

Իշխանուհին որ, խռովարար եսուին եղկլպատելէն ի վեր, Անահիտի դիհասեղանին չէ մօտեցած, եւ որ նախորդ Տիկնանց-Տիկինը հեռացուց Հայոց Աչխարհի իմաստուն եւ առաքինի Մօրմէն... Այո, Սահնա-Տրուկ, նոյն Արտանուչը, զոր աղջկանդ խնամակալ որոշեցիր, հիմա կը պաւէ մեր Աստուածուհուն թշնամիին հետ... Ինչպէ՞ս չչարժի Անահիտին զայրոյթը... Ինչպէ՞ս չիջնէ անէծքը մեր ամենուն վրայ...

Բ. ՏԵՍԱՐԱՆ

ՆՈՅՆ ԱՆՁԵՐԸ ԵՒ ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ

(Բանտապետն ու զինուոր մը ներս կը մտցնեն Օտարականը:)

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — (Աչ ձեռքը տարածելով) *Խաղաղութի՛ւն Տիրոջս անունով:*

ՍԱՀՆԱ-ՏՐՈՒԿ. — (Կը ծիծաղի) *Ինչ լսա՞ւ, խաղաղութի՞ւն... Իր սիրոյ անունո՞վ* (Կը ծիծաղի) *Ի՞նչ խաղաղութիւն, իր տէ՞րն ուղէ: Քրմապետ, հարցաքննէ դինքը:*

ՔՐՄԱՊԵՏԸ. — *Սահնա-Տրուկին հրամանը մեր գլխէն վեր, բայց արդէն յայտնի չեղա՞ւ թէ ինչ է իր խաղաղութիւնը: Իսկ իր Տէրը՝ Աչխարհներու տէր եսուն է, այնպէս չէ՞, Օտարական:*

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — *Բերնովդ հաստատեցիր, Քրմապետ. Աչխարհներու տէր եսուն:*

ՔՐՄԱՊԵՏԸ. — *Եւ դուն՝ իր դեսպանը:*

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — *Եւ ես՝ իր դեսպանը:*

ՍԱՀՆԱ-ՏՐՈՒԿ. — (Կը ծիծաղի) *Կրնայ ոճրագործ*

ըլլալ բայց, Զարքը տանի, դուարճալի մարդ է, սրտիս սխրութիւնը վերցուց: Շարունակէ, Քրմապետ:

ՔՐՄԱՊԵՏԸ. — Տխրութիւնը պիտի վերնայ մեր ամենուն սրտէն երբ Զարքը մեր Աչխարհէն հեռացըննենք: (Օտարականին) Եւ դեսպանն ես Աչխարհներու Տիրոջ որ երկու ոճրագործներու հետ անարպանքի վայտին վրայ մեռաւ. ճի՞շդ է, Օտարական:

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — Քանի որ տեղեակ ես ճշմարտութեան, հարկաւ դիտես նաեւ թէ անարպանքի վայրը յաղթութեան պէնք դարձաւ իր գինուորներուն համար, Այդ պէնքով կռուեցան իրենց թշնամւոյն դէմ, եւ ատով պիտի տիրեն աչխարհին:

ՍԱՀՆԱ-ՏՐՈՒԿ. — (կը ծիծաղի) Քրմապետ, սխալած ես: Ինձի է Օտարականը. անվնաս խենթ եւ երբեք ոճրագործ: Շարունակէ դինքը խօսեցնել, սիրտս կը հովահրէ իր գուարճալի դրոյցով: Մաչուած դող մը որ բանականի՞ր ունի. (կը ծիծաղի), գինուորներ որոնք վայտո՞վ կը կռուին եւ աչխարհի կը տիրե՞ն. (կը ծիծաղի): Շարունակէ, Քրմապետ, խօսեցնել տուր... (կը ծիծաղի:)

ՔՐՄԱՊԵՏԸ. — Մի ծիծաղիր, Սրքայ, եւ դուդչ՝ իր թունաւոր լեզուէն: Ինձի չէ Օտարականը, այլ ամենէն խորամանկ եւ վտանգաւոր թշնամին որուն հետ ճակատած ըլլաս: Անվնաս խե՞նթ, երբ կը դաւէ անարեւ քարայրներու մէջ եւ քուրմի մը արեւը կը խաւարեցընէ: (Օտարականին) Օտարական, ինչո՞ւ ապաննել տուիր ծառաս: Անահիտին նուիրուած առաքինի քուրմ էր, չէր ճանչնար քեզ ու ոչ ոքի չարիք ըրած էր: Ըսէ, ոճրագործ, ինչո՞ւ անմեղին արիւնը թափեցիր:

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — Կրկին ճիշդ խօսեցար, Քրմա-

պետ: Անմեղ էր ծառայ, եւ այն որ իր արդար արիւնը թափեց՝ իրապէս ոճրագործ: Բայց այդ արիւնը չի՛նար ոչ իմ, ոչ ալ հետեւորդներուս վզին: Ինչո՞ւ սպաննէի անմեղ մը որ Տիրոջս պատգամին հաւատայ: Ինչո՞ւ հետեւորդներս սպաննէին իրենց հաւատակիցն ու ախբեւրը...

ՔՐՄԱՊԵՏԸ. — (Ետեւը կեցած fուրմերուն որոնիւ, յուզուած, կը խոյտին) Լսեցի՛ք, Անահիտի նուիրական տաճարին ծառայողը՝ խաչուած Եսուին հաւատացող... Աղնուական քուրմը՝ դերինելու եղբայրն ու սիրելին... Սահնա-Տրուխ, կտրել տուր իր հայհոյիչ լեզուն... Գլխատել տուր սրբապիղծը...

ԿՈՒՐՄԵՐԸ. — Գլխատե՛լ տուր... գլխատե՛լ տուր...

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — Առանց իր վկանե՞րը լսելու:

ՔՐՄԱՊԵՏԸ. — Վկա՞յ: Բորտոներ ու դերինե՞ր:

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — Եօանխոհան ու Արտանուշ Իշխանուհին: Անո՛նք վկայեցին թէ սպաննութեան դիշերը Քարայրն էին եւ քուրմը տեսան ու իր ձայնը լսեցին երբ բարմութեան կը խօսէր: Եւ դարձեալ անոնք վկայեցին թէ, խօսելէ ետք, Քարայրը Թողուց ուրիշներէ առաջ, ու այլեւս ոչ ոք տեսաւ զինքը: Կը հաւատամ Արտանուշի եւ Եօանխոհի վկայութեան. անմեղ է այս մարդը...

ՔՐՄԱՊԵՏԸ. — Տիկնանց-Տիկինը կը հաւատայ Յոյն դերձի մը եւ ուրացող կնոջ մը, որոնք կը խոստովանին աներկիւղ թէ Հայոց կրօնքին թշնամիներն են, եւ կարմիր-Քարայրին վախճանականներուն ու սիրտ կանանց հետ կը նսեմին եւ անոնց հետ կը դաւեն... Բայց չի հաւատար Անահիտի Քրմապետին, չի հաւատար ըս-

պանեալին ընկերոջ վկայութեան... Քանդիչ կրօնքը մըտեր է պալատ, եւ Հայոց Տիկնանց-Տիկինն է անոր պաշտպանը... Ո՛վ Սահնա-Տրուկ, դուն ոյ պերպատոյն Քրմապետն ես Անահիտին, մի թողուր որ իր տաճարը քանդեն: Անահիտին կրօնքը պարզ պաշտամունք չէ մեզ համար: Այդ կրօնքը սկիզբէն ի վեր պարխակ եղաւ, մեր անանցանելի լեռներէն ալ զօրաւոր, եւ Հայոց Աշխարհի անկախութիւնը պաշտպանեց: Մենք մերժեցինք Մարաց ու Պարսից աստուածները եւ միայն Հայոց Անահիտը պաշտեցինք, որպէսզի չխառնուինք ուրիշ ազգերու մէջ եւ չկորսնցնենք մեր անկախութիւնը: Իսկ Օտարականին քարոզածը ոչ իսկ կրօնք է, այլ զարհուրելի ղէնք՝ քայքայելու համար ամէն կրօնք, ամէն ազգ: Կը խոստանայ ազատութիւն անոնց որոնք անպատ ծնան. հաւասարութիւն, որ ապստամբութեան կը մղէ հպատակները. իրաւունք, երբ ամենուն իրաւունքը որոշուած է արդէն: Ցիչէ՛, Սահնա-Տրուկ, Պարսիկ խոհարարը որ Եսուէ նման քաղցեց հարստութիւնները բաժնել, կանանց ազատութիւն տալ, քանդել ամէն տեսակ խշխանութիւն, տէրն ու ծերին հաւասար ճանչնալ: Եւ մարդիկ, այդ խոհարարին հետեւելով, իրար կոտորեցին, եւ մոխիր մնաց մեծ քաղաքներէն ու հարուստ դիւղերէն, մինչեւ որ Պարսից արքան ձեռք ղրաւ ապստամբին վրայ եւ գինքն ու հետեւորդները ափեան մէջ խեղդեց... Խեղդել տուր Օտարականը Սահնա-Տրուկ, դլխատել տուր Օտարականը, քանի մինք չէ դլխատեր Հայոց Աշխարհը...

ԿՈՒՐՄԵՐԸ. — (Կ'աղմկեն) Դլխատե՛լ տուր... դլխատե՛լ տուր...

ՍԱՀՆԱ-ՏՈՒԽՏ. — Կուրմերը մոռցա՞ն իրենց ըն-

կերը: Ո՞վ սպաննեց զայն: Ինչո՞ւ այլեւս վրէժ չեն պահանջեր...

ՍԱՀՆԱ-ՏՐՈՒԿ. — Ես դեռ կ'ուզեմ Օտարականը լսել: Խօսէ՛ Օտարական, այդչափ մե՞ծ է նոր կրօնքին ուժը: Ո՞ւր են իր բանակիները: Թող գան ու կռուինք եւ պիտի յաղթեմ կրնոյ: Մենք, Հայերս, մինչեւ հիմա յաղթած ենք բոլոր թշնամի բանակներուն որոնք համարձակեցան ոտք դնել մեր անպարտելի լեռներուն վրայ: Խօսէ՛...

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — Այո, Սահնա-Տրուկ, ահաւոր է նոր կրօնքին ուժը: Ուր որ մտաւ, ուրկէ որ անցաւ, հազարներ ու հազարներ պինուեցան ու զօրացան խմով եւ կռուեցան ու յաղթեցին, որովհետեւ աւելի մեծ էր կրնոյ թիւը քան թէ ոտիկին: Որովհետեւ աւելի մեծ է, ամէն երկրի մէջ, հարստահարեալներու եւ զրկեալներու թիւը, քան համրանքը հարստահարողներուն եւ զրկողներուն: Եւ հարստահարեալներն ու զրկեալները, ուր ալ ըլլան, ազատութեան զինուորներն են:

ԲՐՄԱՊԵՏԸ. — Լռեցուր խռովարարը, Սահնա-Տրուկ... Ըսէ. «Եսուի կրօնքը ամէն տեղ ապրուն եւ աւելը կը տանի:» Ահա նոյնը կը խոստովանի իր բերնով: Լռեցուր ապստամբութեան քարոզիչը...

ՍԱՀՆԱ-ՏՐՈՒԿ. — Ընդհակառակը. կ'ուզեմ որ շարունակէ: Գիտե՛...

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — Իմ Տէրս խաղաղութիւն ու սէր քարոզեց, եւ զինքը մարդասպաններու հետ խաչեցին, եւ ուրախացան կարծելով որ իր հետ խաչեցին ու թաղեցին ազատութեան նոր կրօնքը եւ ցրուեցին իր ամէն մը հետեւորդները: Բայց, երրորդ օրը, այդ պարտուած մարդոց ու կանանց մէջ յոյսը կրկին ծնաւ, եւ անոնք,

հաւատքով պինուած, ցուպ մը իրենց ձեռքին մէջ եւ մախաղ մը իրենց ուսին, ճամբայ ինկան, խաղաղութեան ու սիրոյ խօսքը տանելու աշխարհի չորս ծայրերուն: Ուր որ հասան, քարոզեցին խչխոշնելուն եւ տէրերուն որ սիրեն իրենց թշուառ ու աղքատ հպատակները: Ուրկէ որ անցան, թշուառները իրենց խոնարհած գլուխը բարձրացուցին, եւ իրենց սառած սրտերը տաքցան նոր արեւին ջերմութեամբ, եւ իրենց բռունցքը սկսմուեցաւ պալիք յաղթութեան յոյսով...

(Գրմապետը, Գուրմերն ու իշխանները իրար կ'աչցնին:)

ՍԱՀՆԱ-ՏՐՈՒԿ. — Ըսի. « Պէտք է պինքը լսեմ: » Խօսէ՛, Օտապեան:

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — Իմ Տիրոջս թագաւորութիւնը այլեւս սահման չունի, որովհետեւ իր գահը հաստատուած է պինուորներուն սրտին մէջ, եւ իր պինուորները ամէն թագաւորութեան մէջ են եւ համրանք չունին: Ես Հայոց Աշխարհը եկայ, ոչ թէ աւեր ու ափսուն թնելու, այլ խաղաղութիւն՝ քեզի, եւ սիրոյ աղբոյն՝ Տիրոջս պինուորներուն: Եկայ որ Տիրոջս թագաւորութեան միացնեմ այս Աշխարհը, եւ ազատութեան յոյսն աւետեմ այս երկրին բոլոր ընկճուածներուն...

ԳՐՄԱՊԵՏԸ. — Գու նենիկայութեանդ, Սահնա-Տրուկ... գու նենիկայութեանդ ապստամբութիւն կը քարոզէ, եւ չե՞ս լսեցներ...

ՍԱՀՆԱ-ՏՐՈՒԿ. — Թող խօսի ու տեսնէ թէ չեմ վախնար ապստամբներէն, ու գիտնայ թէ ի՞նչպէս կը լսեցնեմ գիրենք... (կը ծիծաղի:)

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — Գիտեմ թէ պիտի մեռնիմ, բայց իմ մահս առաջին պաբառութիւնդ պիտի ըլլայ: Իսկ վա-

իր շառագոյն բոյն չիներ է այս պալատին մէջ, ինչպէս ամէն պալատի մէջ: Ես դիտեցի, Սահնա-Տրուկ, որ օդուան լոյսովը, այս պալատը, դարպասներըմ չտաբաց, հպարտ եւ իր գօրութեան վառահ, կ'ելլէի առաւօտահար քաղաքին: Դիտեցի որ, երբ այս պալատին տէրն ու իշխանները վարի հրապարակներէն անցնին, ամէն գլուխ կը խոնարհի և լեզուները լուռ կը մնան: Բայց դիտեցի նաեւ, որ այս բարձունքն ու քաղաքը զատուած են խըրամներով ու ժայռուտ դեմիններով: Երբ գիշերուան խաւարն իջնէ, պալատին դարպասները կը փակուին եւ անոր բնակիչները կ'ամրանան պարիսպներուն հաեւը եւ պալատը կը լռէ: Այն ատեն, առուներուն հեծութեան եւ բողոքի ձայները կը փուռւի քաղաքին վրայ, ինչպէս չարաբաստիկ ամպ, եւ մթութեան հետ կը բարձրանայ եւ կը լեցնէ խրամները: Եւ գիշերուան մէջ ժայռերը պլոններու կը փոխուին եւ անոնք ալ կը հեծեծեն ու կը բողոքեն, եւ պալատը կը պաշարուին մինչեւ արշալոյս: Դուն կը վախնաս գիշերուան խաւարէն, Սահնա-Տրուկ, եւ կը սոսկաս քաղաքէն բարձրացող հեծութեան ու բողոքի ձայնէն, որովհետեւ դիտես թէ վարը, քաղաքին մէջ ու դաշտերուն վրայ, հարիւրներ ու հազարներ, գերին ու մշակը, իրենց արցունքն ու քրտինքը կը թափեն, որպէսզի այս պալատին ոչ իսկ հարիւրը բնակիչները լաւ ապրին, միշտ խլեն եւ ախորժակի երթան...

ԳՐՄԱՊԵՏԸ. — Կրօնք. օձի թո՛յն...

ՍԱՀՆԱ-ՏՐՈՒԿ. — Վերջացուցի՛ր, Օտարական:

ՕՏԱՐԱԿԱՆ. — Թերեւս վերջին անգամ կը խօսիմ, Սահնա-Տրուկ: Ես եկած էի որ գիշերուան խաւարը փարատեմ եւ վախէն ու պարտութենէն ազատեմ քեզ, վերցընելով պալատիդ խորունկ խրամներն ու լերկ ժայռե-

լը: Անոնք մինչեւ հիմա բաժնեցին քեզ Թշուառներուն բաղմութիւնէն, բայց պիտի չկրնան պաշտպանել, երբ մարդոց յուսահատութիւնը, իրը անկասելի հեղեղ, անցնի իրամնեբէն, փշրէ ժայռերը եւ խորտակէ այս պալատին պարիսպները: Այն ատեն, վա՛յ քեզի, Սահնա-Տրուկ...

(Շարժում եւ աղմուկ ամէն կողմէ):

ՍԱՀՆԱ-ՏՐՈՒԿ. — *Քաջ եա, Օտարական, եւ եա կը սիրեմ անվեհեր մարդիկը: Բայց քաջութիւնը չփրկեց քեզ: Պիտի մեռնին ամէն անոնք որ մեր Աչխարհին մէջ նոր կրօնքին հետեւեցան:*

ԲՐՄԱՊԵՏԸ. — (կը խոնարհի, ինչպէս բոլոր ֆուրմերը) *Արեւը-չատ, Սահնա-Տրուկ, վճիռը արդար...*

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — (փունջով կ'իջնէ գահէն եւ կը կանգնի Սահնա-Տրուկին առջեւ) *Արքայ, հայր իմ, բարկութեամբ վճռեցիր: Կը պաղատիմ, խղճէ հայր, ինչո՞վ է մեղաւոր Օտարականը: Ոչ մէկ ոճիր կրցին ցոյց տալ, ոչ մէկ յանցանք՝ որ զարհուրելի պատիժը արդարացնէ: Եւ ինչո՞վ են մեղապարտ իր կրօնքին հետեւողները: Պիտի սպաննե՞ս դիս մեծցնող բարի Իշխանուհին, պիտի սպաննե՞ս ծեր Եօանիտիսը, պիտի սպաննե՞ս հազարաւոր անմեղ մարդիկ: Հա՛յր, հա՛յր, լսէ՛ աղջիկդ, լուչ նախորդ Տիկնանց-Տիկինը որ Եսուի հետեւող էր, եւ քու սիրելի կինդ էր եւ իմ մայրս... Յանուն մօրս սիրոյն, հա՛յր, յանուն իր սուրբին որ երբեք չհետացաւ այս պալատէն, եա առ վճիռդ:*

ՍԱՀՆԱ-ՏՐՈՒԿ. — *Կը բաւէ, տեղդ գարձիր, Սահնա-Տրուկը իր վճիռը եա չառնեը:*

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — (խօսելով կընկրկի եւ կը մօտենայ Օտարականին) *Այն ատեն, պաննէ մօրս սուրբ-*

ըը, ապաննէ աղջիկը... Թող ամէնքը լսեն. իմ մօրս կրօնքը կը դաւանիմ, խաչուած Եսուին հետեւորդն եմ, ես ալ... (իրարանցում եւ աղմուկ:)

ԲՐՄԱՊԵՏԸ. — *Վա՛յ ինձ, վա՛յ մեզ, հիմա՛ խաւարեցաւ մեր աստղը: Սահնա-Դուխտը Եսուին հետեւող... Վա՛յ ինձ, վա՛յ մեր Աչխարհին... Ի՞նչ պիտի ընես, Սահնա-Դուխտ, երբ օրին մէկը քեզի վիճակուի այս գահը... Պիտի կրծանե՞ս մեր տաճարները, պիտի կրծանե՞ս Հայոց Աչխարհը...*

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — *Պիտի պճամ Թշուառներուն, ինչպէս մայրս կը պճար: Պիտի արբեմ տառապեալներուն արցունքը, ինչպէս մայրս արբեց, եւ ամէնքը դեռ արցունքով կը յիշեն իր անունը: Եւ պիտի ընեմ աւելին, Բրմապետ. ազատութիւն պիտի չնորհեմ գերիներուն, բայց պիտի չներեմ քեզի, որ անմեղ քուրմդ սպաննել տուիր:*

ՍԱՀՆԱ-ՏՐՈՒԿ. — (Հեգնական) *Հը՛մ, արժանաւոր յաջորդ ունիմ...* (բարկութեամբ) *Հեռացիր Օտարականէն, ուրացիր Եսուն, եւ կ'ապրիս:*

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — *Ես առ վճիռդ: Պիտի մնամ Օտարականին հետ, պիտի պաշտեմ ինչ որ հաճելի է աըրտիս: Եթէ ապրիմ, Օտարականը Հայոց Աչխարհին կը բօնապետը պիտի ըլլայ, բայց նաեւ իմ տէրս, որմէհետեւ մեր աստղերը հաճութեամբ նայեցան իրարու...*

ԲՐՄԱՊԵՏԸ. — *Թող անիծուին ականջներս եւ չէր լսեն:*

ՍԱՀՆԱ-ՏՐՈՒԿ. — *Եթէ Օտարականէն չհեռանաս, կը մեռնիս...* (մեծ աւձկութեամբ պատասխանի կը ըսպասէ:)

ՆԵՐԿԱՆԵՐԸ. — (Բացի Բուրմերէն, բազկատարած

կը խոնարհին) *Խնայէ, Աբքայ, խնայէ աղջկանդ... չընո՛րհ... չնո՛րհ...*

ՍԱՀՆԱ-ՏՐՈՒԿ. — *Թող լինք խնդրէ չնորհը:*

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ. — *Ե՛ս կը խնդրեմ, Սահնա-Տրուկ, լէֆ մահապարտի մը վերջին աղերսը. խնայէ Սահնա-Դուխտին, չէ պիտեր թէ ի՞նչ կը խօսի, չնո՛րհ... չնո՛րհ...*

ՍԱՀՆԱ-ՏՐՈՒԿ. — (*Կը ծիծաղի*) *Ա՛յ, անարէ մարդ, կորնցուցի՛ր քաջութիւնդ, եւ աղջկա՞ն մը պատճառաւ: Ա՛յ, ա՛յ, կ'ուզէի որ կորնցնէիս, արհամարհելի Օտարական:*

ՍԱՀՆԱ-ԴՈՒԽՏ. — (*Օտարականին կառչելով*) *Մի տկարանար: կ'ուզեմ մինչեւ վերջը քաջ տեսնել իմ տէրը: Այլեւս պիտի չդաժնուինք...*

ՓՈՒՐՄԵՐԸ. — *Վճիռդ, Սահնա-Տրուկ, իմաստուն վճիռդ...*

ՍԱՀՆԱ-ՏՐՈՒԿ. — *Կը վճռեմ...* (*բացարձակ լռութիւն*) *մա՛հ.* (*Ձեռքով նշան կ'ընէ, Օտարականը եւ Սահնա-Դուխտը կը տանին: Յուզում, կիները կը հեծեծեն, ֆուրմերը յայտնապէս ուրախ են:*)

ՍԱՀՆԱ-ՏՐՈՒԿ. — (*Մէկէն զուարթացած*) *Գինի՛: Նուագեցէ՛ք: Թող գան պարողները:* (*Կը խօսի, գինիի աւօթքը ձեռքին մէջ:*) *Գիտե՞ս ինչու ուրախ եմ Քրմապետ: Պահ մը վախի մէջ էի թէ Սահնա-Դուխտը կրնայ տկարանալ: Լսեցի՛ր, տակայն, իր յանդուգն պատասխաններուը: Տեսա՞ր թէ ի՞նչ քաջութեամբ լսեց մահուան վճիռը:* (*Կը ծիծաղի:*) *Ա՛յդ՝ իմ աղջիկս է Քրմապետ...* (*Կը սկսի խմել:*)

(*Կը լսուին նուագարանները: Պարողները դահլիճ կը մտնեն:*)

ՎԱՐԱԳՈՅՐ

Imprimerie B. ELEKIAN, 66, rue Mouffetard, PARIS-5e

— ԳԻՆ —

ՄԷԿ ՏՈԼԱՐ

500 ՓՈՍԱՆԿ